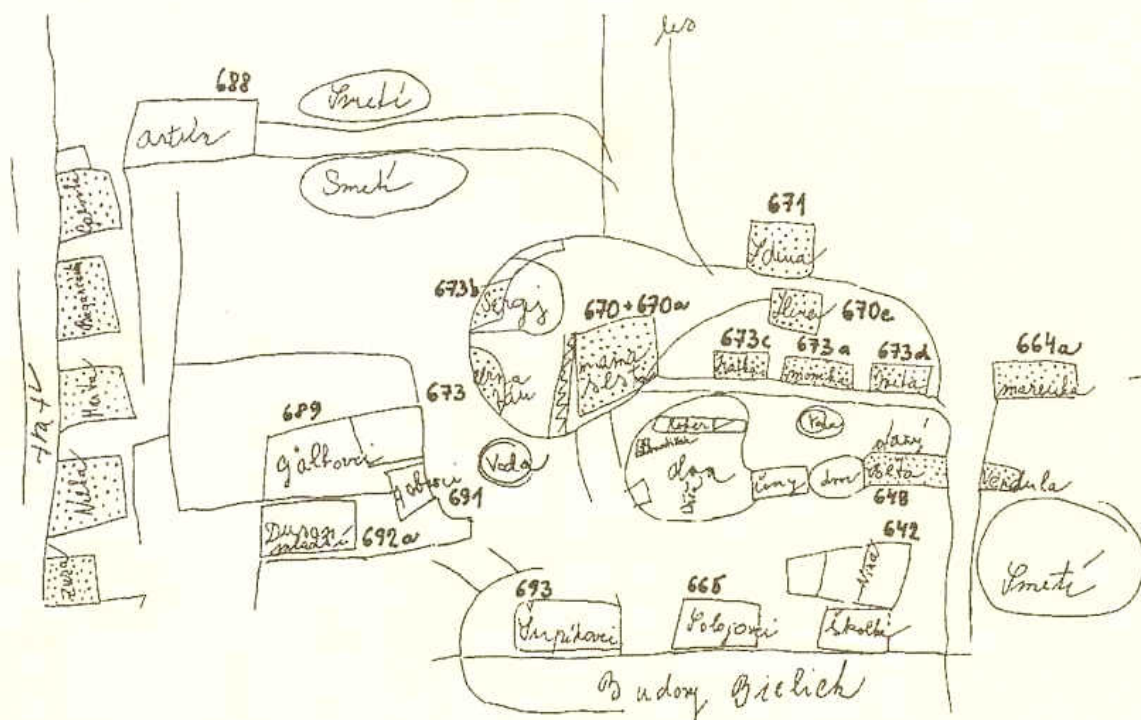

SLOVENSKÝ NÁRODOPIS

Z OBSAHU: PODOLINSKÁ, T.: Boh alebo satan?
GAŠPARÍKOVÁ, V.: Príspevok k dejinám folkloristiky
TALIGA, V.: Deputátnici na veľkostatku v 30. a 40. rokoch 20. storočia

*Prvá strana: Orientačný plánik rómskej kolónie v Plaveckom Štvrtku
(výňatok zo štúdie T. Podolinskej)*

Preklady: M. Švedlárová, T. Podolinská

Dear Reader,

Slovenský národopis (Slovak Ethnology) is a quarterly with a long tradition, edited in the Slovak language by the Institute of Ethnology of the Slovak Academy of Sciences in Bratislava, Slovakia.

This review publishes papers from all spheres of Slovak folk culture, past and present, including minorities and Slovaks abroad. The journal's articles range from research on the folk culture of every region of Slovakia (folk architecture, arts and crafts, costumes and clothing, folktales, songs, customs, traditions, etc.) through information on activities of ethnological research centres and museums, archival materials, book reviews to theoretical and comparative analyses of topical issues. The most interesting studies are published in English, and all the articles in Slovak have extended English summaries.

As the only periodical specifically devoted to the comparative study of Slovak folk, Slovenský národopis deepens the understanding of folk cultures throughout the world.

By becoming a regular subscriber of Slovenský národopis you will help to support an authoritative review for everyone interested in Slovak folk culture.

Distributed by:

Slovak Academic Press, Ltd.,
P. O. Box 57, Nám. Slobody 6
810 05 Bratislava
SLOVAKIA

Electronic version accessible via Internet
URL <http://www.elis.sk>

ŠÉFREDAKTORKA

Gabriela Kiliánová

VÝKONNÉ REDAKTORKY

Hana Hlôšková

Tatiana Podolinská

EDIČNÁ RADA

Lubica Droppová, Gyivicsán Anna, Martin Kanovský, Soňa Kovačevičová, Eva Krekovičová, Jan Krist, Milan Leščák, Martin Mešša, Magdaléna Paríková, Ján Podolák, Peter Salner, Zdeněk Uherek, Miroslav Válka

Slovenský národopis

ČASOPIS ÚSTAVU ETNOLÓGIE SLOVENSKEJ AKADÉMIE VIED

VYDAVATEĽSTVO SLOVAK ACADEMIC PRESS, spol. s r .o.
BRATISLAVA

V prezentovanom čísle Slovenského národopisu sú online
sprístupnené iba publikácie pracovníkov Ústavu etnológie SAV
(v obsahu farebne odlišené).

Ostatné práce, na ktoré ÚEt SAV nemá licenčné
zmluvy, sú vynechané.

Slovenský národopis je evidovaný v nasledujúcich databázach

www.ebsco.com

www.cejsh.icm.edu.pl

www.cceol.de

www.mla.org

www.ulrichsweb.com

www.willingspress.com

Impaktovaná databáza European Science Foundation (ESF)
European Reference Index for the Humanities (ERIH): www.esf.org

ÚVOD	3	Etnofilm Čadca 2002 (Martin Mešša)	120
ŠTÚDIE		Medzinárodná folkloristická konferencia v Bratislave (Zuzana Galiová)	125
P o d o l i n s k á, Tatiana: Boh alebo sa- tan? Úloha nového náboženského hnu- tia Slovo života v polarizácii rómskej kolónie v Plaveckom Štvrtku	4	Medzinárodný workshop „Rural and urban communities in the process of transfor- mation (Case of Central Europe)“ Svätý Jur, 14.- 16. november 2002 (Michaela Ferencová)	127
G a š p a r í k o v á, Viera: Príspevok k de- jinám folkloristiky – o vzniku a reali- zácii medzinárodnej syntézy „Folklór- ne tradície o zbojníkoch v Karpatoch“	32	Medzinárodný seminár Tradícia a spoločen- sko-politické zmeny po druhej svetovej vojne (Rastislava Stoličná)	129
T a l i g a, Vladimír: Deputátnici na veľko- statku v 30. a 40. rokoch 20. storočia (Na príklade Malých Vozokan a Tajnej)	51	Správa z medzinárodnej vedeckej konferen- cie „V poiskach ekvivalentnosti“ (Kata- rína Žeňuchová)	130
MATERIÁL		Celoslovenská prehliadka prác študentskej vedeckej odbornej konferencie (Elena Fejdiová)	131
Š v e d l á r o v á, Miriam: Basler Fasnacht očami cudzinca	73	Diplomové práce 1999-2002	132
DISKUSIA		RECENZIE-ANOTÁCIE	
S l a v k o v s k ý, Peter: Súkromní roľní- ci v globalizovanom svete (Úvahy nie- len nad publikáciou M. Lapka – M. Gottlieb: Roľník a krajina)	86	Makarovič, M.; Ramšak, M.: Vrednotenje življenskih pričevanj (Marta Botí- ková)	136
ROZHLADY-SPRÁVY-GLOS		Clemens Jöckle: Memento mori. Historie pohřbívání a uctívání mrtvých (Margita Jágerová)	137
Nové výskumné projekty: Centrál excelen- tnosti SAV (Gabriela Kiliánová)	102	Aija Jansone: Dvielu rotāšanas tradīcijas Latvija (Martin Mešša)	138
Iván Balassa (1917 – 2002) (József Liszka)	103	J. Griffith; T. Hope: Stratification and dif- ferentiation (Alexandra Bituší- ková)	140
Ján Kantár 70-ročný (Laco Mlynka)	105	Češi za hranicemi na přelomu 20. a 21. sto- letí; Emigrace a exil jako způsob života (Ján Botík)	141
K životnému jubileu Zuzany Profantovej (Milan Leščák)	106	Jiří Fiala: Dobové české slovesné reflexe slezských válek (Bohuslav Beněš) ..	142
K jubileu Želmíry Šípkovej (Katarína Košťálová)	111	Hrvatska tradicijska kultura (Mojmír Ben- ž)	145
Výstava Slováci v českých krajoch a na Morave (Hana Zelínová)	112	Hašomer hacair (Peter Salner)	146
O slovenských Chorvátoch v Rakúsku (Igor Thurzo)	114	Gero Fischer (vyd.): Z Čech do Vídně (Luba Herzánová)	147
VI. Medzinárodný festival čipky Lepogla- va 2002 (Juraj Zajonc)	115	Rastislava Stoličná-Mikolajová: Kuchyňa našich predkov (Iveta Zuskínová) ..	148
Seminár Etnograf a múzeum – Sakrálne predmety v múzeách II. (Dita No- ciárová)	117	Evanjelická encyklopédia Slovenska (Ján Botík)	149
Máriin príbeh (život vinohradníčky). Výsta- va v malokarpatskom múzeu v Pezin- ku (Marta Botíková)	119	Lumea Carpatică (Eva Ťapajnová) .	151

CONTENTS

STUDIES

P o d o l i n s k á, Tatiana: God or devil?

The role of a new Christian religious movement – The word of life – in the religious polarisation in the Romany colony at Plavecký Štvrtok 4

G a š p a r í k o v á, Viera: Contribution to history of folkloristics – on origin and realization of international synthesis “Heroes or bandits. Outlaw traditions in the Carpathian region” 32

T a l i g a, Vladimír: Permanent agricultural labourers at a manor in 30th and 40th of the 20th century (on the example of Malé Vozokany and Tajná) 51

MATERIALS

Š v e d l á r o v á, Miriam: Basler Fasnacht through the eyes of a foreigner 73

DISCUSSION

S l a v k o v s k ý, Peter: Private peasants in globalized world (Reflections not only on book M. Lapka – M. Gottlieb: Rolník a krajina) 86

NEWS-HORIZONS-GLOSSARY

New research projects: Centres of excellence at SAV (Gabriela K i l i á n o v á) 102

Iván Balassa (1917 – 2002) (József L i s z k a) 103

The 70th Jubilee of Ján Kantár (Laco M l y n k a) 105

Life Jubilee of Zuzana Profantová (Milan L e š č á k) 106

Life Jubilee of Želmíra Šípková (Katarína K o š t i a l o v á) 111

Exhibition Slovaks in Czech regions and in Moravia (Hana Z e l i n o v á) 112

About Slovakian Croats in Austria (Igor T h u r z o) 114

VIth International festival of lace Lepoglavica 2002 (Juraj Z a j o n c) 115

Seminary Ethnographer and museum – Sacral objects in museum II. (Dita N o c i a r o v á) 117

Mary's story. Exhibition in Museum of Malé Karpaty in Pezinok (Marta B o t i k o v á) 119

Etnofilm Čadca 2002 (Martin M e š š a) 120

International folkloristics conference in Bratislava (Zuzana G a l i o v á) 125

International workshop “Rural and urban communities in the process of transformation (Case of Central Europe)” Svätý Jur, 14th- 16th November 2002 (M i c h a e l a F e r e n c o v á) 127

International seminary Tradition in social and political changes after the 2nd World war (Rastislava S t o l i č n á) 129

Report from the international scientific conference “V poiskach ekvivalentnosti” (Katarína Ž e ň u c h o v á) 130

Slovak display of student scientific works (Elena F e j d i o v á) 131

Diploma works 1999-2002 132

BOOKREVIEWS-ANOTATIONS 136

BOH ALEBO SATAN?**Úloha nového náboženského hnutia Slovo života v polarizácii rómskej kolónie v Plaveckom Štvrtku****TATIANA PODOLINSKÁ**

Tatiana Podolinská, PhD. Ústav etnológie SAV, Klemensova 19, 813 64 Bratislava, Slovakia

e-mail: tatiana.podolinska@savba.sk

The author first concentrates on the history of the Word of Life's operations among the Romanies at Plavecký Štvrtok and, then, on mapping the activities of the congregation here. She used sociological techniques when attempting to give an account of the situation inside the local Romany colony. It appears to be non-standard as the Romanies here live split into two hostile groups; the division line marked by high solid fences (denoted by them *fences of war*) and is running through the central part of the colony. In search for causes of the differentiation and consequent polarisation in the sphere of religion, the author recorded reactions of both groups to the missionaries of the Word of Life. She followed her case by letting the Romanies from either camp speak freely and express their own personal arguments; she also allotted space to the converted Romanies to voice their views. The study is concluded by a survey of reasons given by the "re-born" Romanies for becoming converts. The author pays attention also to the missionary strategies and she stresses necessity of differentiated approach, giving possibility of reserving traditional religious identity.

Kľúčové slová: Rómovia, viera, misijné stratégie, nové náboženské hnutie Slovo života

Key words: Romanies, faith, missionary strategies, a new Christian religious movement – the Word of Life

Cieľ štúdie

Táto štúdia úzko nadväzuje na moju predchádzajúcu štúdiu „Boh medzi vojnovými plotmi. Náboženská polarizácia v rómskej kolónii v Plaveckom Štvrtku“, uverejnenej v publikácii „Boh všetko vidí. Duchovný svet Rómov na Slovensku“, Milan Kováč – Arne Mann (eds.), Bratislava 2003, s. 147-175. V predchádzajúcej štúdii sa pomerne detailne venujem opisu sociálneho pozadia, ako aj problému etnickej identity Rómov v danej kolónii. Sledujem tiež dlhoročný vývoj vážneho konfliktu prebiehajúceho vo vnútri rómskej osady. V tejto štúdii sa zameriavam špeciálne na úlohu, ktorú v konflikte zohralo nové náboženské hnutie Slovo života. Túto tému som viac-menej ilustračne, prostredníctvom citovania priamych výpovedí, načrtla aj v predchádzajúcej štúdii. Po dodatočnom spracovaní nepublikovaného materiálu získaného v predchádzajúcom výskume (august 2002), opätovnom revíznom výskume (január 2003) a po štúdiu internetovej a časopiseckej produkcie hnutia Slovo života som privítala možnosť posunúť vlastné závery ďalej, a ako ukáže i táto štúdia, niektoré svoje predchádzajúce hypotézy i modifikovať.

Výskumné témy

Osadu v Plaveckom Štvrtku nemožno považovať za typickú rómsku osadu.¹ Charakterizuje ju viacero špecifik, z ktorých každé by si zaslúžilo osobitný výskum. Veľmi stručne ich tu načrtnem a tematizujem budúce možné smery výskumov.

1. *Téma plotov.* V rómskej kolónii v Plaveckom Štvrtku je špecifická sociálna situácia, v ktorej je dominantný hlboký konflikt. Tento konflikt delí celú osadu viac-menej na dva znepriatelené tábory. Skryto bol konflikt v osade prítomný už celé desaťročia, napriek tomu sa v roku 2001 situácia vyhrotila do otvoreného konfliktu (interne nazývanom „vojna“), keď došlo k viacerým vážnym ublíženiam na zdraví, dokonca i k jednému úmrtiu. Osada potom prešla obdobím kryštalizácie „bojových strán“, ktorá sa prejavila výstavbou tzv. „vojnových plotov“.² Genéza výstavby týchto plotov je výnimočne cenným materiálom. Mapuje nielen genézu interného konfliktu (počas vojny boli ploty „v pohybe“, z jedného dňa na druhý, podľa zmeny rozostavenia konkrétnych bojových strán, ploty z jedného konca domu zmizli a objavili sa na opačnom a pod.), ale poskytujú aj zaujímavý materiál na výskum rómskeho prístupu k vlastníctvu a k potrebe vonkajšej manifestácie tohto vlastníctva v podobe plota. Väčšina obyvateľov kolónie nepociťuje potrebu navonok demonštrovať hranice svojho súkromného vlastníctva. Napriek tomu sa v osade s plotmi stretávame, pričom pri pozornejšom výskume zistíme, že tu jestvuje viacero druhov plotov: „individuálne ploty“ oddelujúce niektoré individuálne domy (tých je minimum), „dvorové ploty“ oddelujúce hranice dvora, teda zoskupenia satelitných obydlií pokrvných príbuzných žijúcich v okolí hlavného domu (tých sa zdá byť vyšší počet), a napokon je tu sústava tzv. „vojnových plotov“, ktoré oddelujú jednotlivé znepriatelené tábory. Nie je plot ako plot, a v tejto rómskej osade to platí dvojnásobne. Rozdiel medzi obyčajným a vojnovým plotom je ten, že vojnový plot je postavený z nepriehľadného materiálu (neopracované laty nabité tesne vedľa seba, alebo vlnitý plech a pod.) a je neprimerane vysoký (tri a viac metrov), pretože slúži výhradne ako zábrana proti hádzaniu kameňov v prípade vypuknutia ďalšieho konfliktu. „Obyčajný plot“ v rómskej kolónii plní skôr utilitárnu funkciu, je nižší, aby sa naň dala vešať bielizeň a koberce a je takmer zásadne priehľadný. Tu mi nedá nespomenúť sťažnosť jed-

- ného „bieleho“ murára z Vysokej pri Morave, ktorý sa sťažoval, ako jeho partia musela celkom prerobiť už hotový plot pred domom zámožnejšieho Róma. Objednávku „urobiť plot“, totiž realizovali „po svojom“, a urobili ho nepriehľadný. Rómski objednávateľia však trvali na tom, že laty plotu musia byť osadené s medzerami, aby mohli sledovať dianie na ulici. Isteže netreba zdôrazňovať, že výskum plotov má širší ako rómsko-nerómsky podtext, napríklad ako veľmi špecifický variant inak často pertraktovej témy hraníc.
2. *Systém interných prezývok.* Tento problém úzko súvisí s problematikou identity. Ako naznačil môj terénny výskum, v osade funguje zabehnutý systém prezývok, „ako komu kričia“, paralelný so systémom občianskych mien. Tento systém však celkom nezodpovedá podobnému systému zaužívanému u majoritnej populácie na súčasnom vidieku. Jeho špecifikom je fakt, že jestvujú prezývky „rodové“, resp. „rodinné“ a prezývky individuálne. Rodové (rodinné) prezývky sa odvodzujú viac-menej od príslušnosti k určitej pokrvne vymedzenej skupine, resp. dvoru. Môžu sa odvodzovať z občianskeho mena (menej časté), ako napr. Szalayovci, Biháriovci a pod., alebo od individuálnej prezývky signifikantného predstaviteľa tejto skupiny (častejšie), ako napr. Šupíkari (od prezývky Šupík), Miklošari (od prezývky Miklošár) alebo Bučanskí (od prezývky žien prisťahovaných z Bučian), alebo označujú pôvodný či prisťahovalecký/odstávajúcecky status, ako napr. Čtvrteckí (pôvodní obyvatelia) a Malačané (rodiny istý čas bývajúce v Malackách). Autorom skupinovej prezývky nie je samotná skupina, teda nositeľ prezývky, ale jej okolie. Individuálna prezývka, na rozdiel od skupinovej, nie je „rodová“ ani „rodinná“, ale výhradne individuálna (až na špecifické prípady), teda nie je dedičná. Zriedkavo sa stretávame s tým, že syn dostane individuálnu prezývku odvodenú z deminutíva otcovej, napr. Péki (otec) – Pékinek (syn). Autorom prezývky je väčšinou vlastná rodina, mama, otec, strýko a pod., úspešná individuálna prezývka sa potom väčšinou ujme aj v širšom internom kóde kolónie. Neudelenie individuálnej prezývky prakticky nie je možné, signalizovalo by až neuveriteľne nízky sociálny status osoby. Príklady interných prezývok: mužské – Kakan, Leon, Koňáš, Artún, Macej, Péčko, Chadám, Dulák, Landr, Vajko, Julo, Lala, Lájoš, Baganec, Ladín, Velebnosť... ženské – Piskaňa, Megoň, Maki, Starina, Dalofka, Štelofka, Vendula, Póčka, Dudárka, Honbérka, Nataša, Lilina a pod. (Odvodenie prezývok od vlastných občianskych mien sú len zdanlivé, „Nataša“ je v skutočnosti Mária, „Lilina“ je Amália, „Julo“ je Arpád atď.) Stretla som sa i s mužskou prezývkou odvodenou od ľahkej chyby (škúlenie) ako „Križovatka“ alebo „Križna“, nakoľko jej nositeľ bol v miestnom záhoráckom dialekte označený za „križohledého“.
3. *Problém „matriarchálnych“ a „patriarchálnych rodín“* v Plaveckom Štvrtku by si tiež zaslúžil osobitný hlbší výskum. Pri mojom terénnom výskume som sa opakovane stretávala s touto polarizáciou, ktorá do veľkej miery kopírovala znepriatelené strany. Jedna zo strán bola v internom kóde nazývaná výhradne podľa žien ako strana Bučanských (podľa Bučaniek, žien, ktoré sa do Plaveckého Štvrtka prisťahovali z Bučian pri Trnave). Hoci som sa nevenovala špeciálne tejto problematike, vystúpila do popredia pri mojom pokuse o nákras orientačného plánu dediny, keď mi informátori jednotlivé obydlia spontánne identifikovali buď podľa dominantnej ženy alebo dominantného muža, pričom na strane „Bučanských“ to bolo takmer výhradne podľa dominantných žien. Tento fenomén by však musel potvrdiť výskum mužského výskumníka. Mojimi informátormi boli totiž predovšetkým ženy, čo mohlo do veľkej miery ovplyvniť výsledky výskumu.
4. *Vzťah k odpadu.* Odpad sa navonok udáva ako jeden z dôvodov vzniku konfliktu v rómskej kolónii. Jedna strana obviňuje druhú, že zarábala na dovoze smetí z mesta, pri-

čom ho neodvážala na skládku, ale vysypala na okraji kolónie. Hranice kolónie skutočne lemujú haldy smetí. Veľmi zaujímavý je spôsob ich reflektovania. Hoci smeti produkujú obe strany kolónie, ako negatívny jav vnímajú len smeti znepriateleného tábora. Tak stojí za zmienku situácia, pri ktorej ma jedna informátorka potajomky viedla obchvatovým chodníčkom na pomedzie „vojnových plotov“, pričom sme prechádzali smetiskovým pásom oboch znepriatelených skupín. Pri prechádzaní okolo smetiska jej vlastného tábora smetie nijakým spôsobom nekomentovala (ako keby nebolo), po prechode na druhú stranu si však moja sprievodkyňa automaticky začala zapchávať nos a ostentatívne dávať najavo zhnusenie nad smetím, povalujúcim sa všade naokolo. Hoci starostka pred viac ako rokom dala z osady nárazovo vyviezť okolo 30 kontajnerov odpadu, za rok a pol sa tam nahromadil znova, v minimálne takej istej miere. Dva symbolické kontajnery, pristavené k osade dnes, túto situáciu neriešia. Problém je však hlbší a stál by za ekologicko-antropologický výskum. Môže ísť o pozostatok pôvodne kočovného spôsobu života, keď nedochádzalo k hromadeniu odpadu na jednom mieste. Problém spôsobuje aj de facto novodobý fenomén nerozložiteľného odpadu, s ktorým Rómovia zaobchádzajú nediferencovane, teda rovnako ako s organickým odpadom. Rómovia nie sú naučení „žiť s vlastným odpadom“, a tak viac-menej nechtiac „žije odpad s nimi“.

Výskumná metóda, situácia výskumníka

Ako výskumnú metódu som použila riadené interview a pozorovanie. Rozhovorom som na začiatku vždy nechala voľný priebeh, takže sa mi podarilo získať aj bezprostredné a spontánne výpovede. Po prekonaní počiatkových bariér ma Rómovia vždy prijali srdečne a otvorene. Do osady som chodila zásadne sama. Dovož aj odvoz som si vždy zariadila tak, aby sa odohrával mimo osady, kam som chodila len pešo, a to bez akéhokoľvek prostredníka. Napriek veľmi zlej a často medializovanej povesti kolónie som tak pre miestnych obyvateľov navonok signalizovala jednak svoju bezbrannosť, čo v nich často vyvolávalo skôr ochranný reflex, a jednak svoju dôveru, čo veľmi pomáhalo pri prekonávaní počiatkových bariér a viedlo rýchlejšie k dosiahnutiu „cezhraničnej komunikácie“. Vzhľadom na prebiehajúci konflikt v kolónii Rómovia vítali možnosť „vyrozprávania“ svojich krívd i právd a automaticky ma posúvali do úlohy arbitra. Táto poloha by síce prinášala so sebou početné výhody, neustále mi však hrozilo zaradenie do „niektorého“ tábora, čo by prirodzene celkom znemožnilo výskum v „ostatných“ táboroch. Už samotná moja prítomnosť v osade alebo neproporčný výber navštevovaných rodín mohli vyvolať nový konflikt, ktorý bol latentne „všadeprítomný“. Keďže v rómskej kolónii už prebehlo niekoľko výskumov (etnologických, jazykovedných a pod.), nemala som väčšie problémy s vysvetľovaním svojho pôsobenia v osade a Rómovia napokon akceptovali aj moju „neutrálnu“ pozíciu. Ťažkosti som mala len pri nákrese orientačného plánu osady, miestni Rómovia sa totiž s výskumom podobného typu ešte nestretli. Domnievali sa, že v skutočnosti mapujem „čierne“ stavby, teda stavby postavené bez stavebného povolenia, čo sa im zdalo nebezpečné. Plánik sa mi napokon podarilo dokončiť až po revíznom výskume a mne samotnej odhalil viaceré zaujímavé skutočnosti. Rómovia však ani po pol roku nezabudli na „nebezpečný plánik“ a pýtali sa, či som ho dokončila a čo som s ním urobila. Vytiahnuť nedokončený plán či chodiť a postupne zakresľovať domy po častiach do menšieho zápisníka neprichádzalo do úvahy, a tak som ho ihneď po opustení osady dokončovala spamäti. Ďalším prob-

lémom boli fotografie. S pochopiteľným neporozumením sa stretol môj zámer fotografovať ploty, a tak som napokon skončila s prevahou rodinných záberov. Z ľudských dôvodov sa nedalo odфотографovať ani smetie, povalujúce sa v obrovských kopách na okraji kolónie.³ Etika je isteže prioritnou súčasťou každého nášho výskumu, a tak často stojíme pred dilemou, či sa máme chovať primárne ako vedci alebo ako ľudia. Snažila som sa veľmi citlivo predvídať možné negatívne dopady svojho pôsobenia v osade. Keďže však každý výskum mení zásadným alebo menej zásadným spôsobom výskumné pole (ALTHABE 1999, NOVOTNÝ 2000, KOVÁČ 2001), je takmer isté, že aj môj výskum nejakým spôsobom zasiahol do života kolónie a je viac ako pravdepodobné, že si ma zapamätajú ako „tú s plánikom“ alebo ako „tú s plotama“.

Terminológia

- A) V štúdiu používam často rozlíšenie *externé/interné* javy, resp. *externá/interná komunikácia*. Termín *interný* zavádzam na označenie javov prebiehajúcich vo vnútri rómskej kolónie a výhradne medzi členmi tejto kolónie. *Interná komunikácia* je potom komunikácia medzi rómskymi členmi kolónie. Termínom *externý* označujem javy vzhľadom na kolóniu vonkajšie, resp. cudzorodé, vonkajšie vplyvy, impulzy, zásahy a pod. *Externá komunikácia* je typom komunikácie, ktorým rómski členovia kolónie komunikujú s externými ne-členmi kolónie a ne-Rómami.
- B) V štúdiu budem hovoriť o *Rómocho*, napriek tomu, že v rómskej kolónii sa toto označenie interne nepoužíva. Etnonym „*Cigán-Cigáni*“ ponechávam v priamej reči alebo na významovo relevantných miestach používam toto označenie v úvodzovkách „*Cigán-Cigáni*“.
- C) V štúdiu používam aj označenie „bieli ľudia“, hoci v literatúre je zaužívaný termín *majorita* alebo *Nerómovia*. V tomto smere sa držím interného rómskeho úzu (podobne ako v bode b, keď používam pre „Cigánov“ označenie *Rómovia* preto, že sa to odo mňa ako od „bielej“ očakáva).
– „*To sa vždy musí zdôrazniť. Lebo keď sa povie ľudia, tak nechápeme ktorí. Tak ich musíme nazvať: bieli a my.*“
- D) V štúdiu zavádzam aj termín pre osobitý druh komunikácie, ktorý nazývam *skupinový*. *Skupinová komunikácia* je špecifickým typom externej komunikácie s cudzou osobou, keď sa celková výpoveď nedá priradiť jednotlivcovi ale celej skupine, skladá sa totiž z krátkych výpovedí rôznych členov skupiny, pričom ostatní členovia jeho odpoveď na znak súhlasu bezo zmeny zopakujú. Jednotlivé individuálne výpovede tak neustále prechádzajú sitom skupiny. Navyše, ich kolektívnym opakovaním sa stávajú „vlastníctvom“ daného kolektívu a prechádzajú do skupinového aj individuálneho komunikačného repertoáru. V tomto skupinovom repertoári tak kolujú isté látky, ktoré sú reakciou skupiny na externé podnety. Napriek zjavným sklonom k stereotypizácii je tento druh komunikácie pomerne flexibilný a každý z účastníkov skupinovej výpovede môže kedykoľvek celkom zmeniť náladu skupiny i smerovanie celého rozhovoru. Tento druh komunikácie sa veľmi podobá hre, keď každý z účastníkov povie vetu, ktorou naznačí dej príbehu. Dej však môže v každej chvíli zvrátiť neočakávaným smerom ďalší účastník rozhovoru. Autorom príbehu je potom celá skupina zúčastnených.
- E) V štúdiu sa venujem i fenoménu tzv. *viacvrstvovej konfesionality*. Tento termín vyvstal na základe výskumu rómskej religiozity (KOVÁČ – MANN 2003, eds.). Ide o nový

termín a jeho definícia sa ešte spresňuje. *Viacvrstvovú konfesionalitu* u Rómov Kováč definuje takto: „...Rómovia sa len málokedy celkom zbavia pôvodnej konfesie, skôr vrstvia jednu cez druhú. ...Táto skutočnosť však nijako nezmenšuje ich úprimné zanie-tenie pre novú vieru. ...Rómski konvertiti sa totiž často pôvodnej (tiež novo získanej, ale skoršej) konfesie celkom nevzdávajú. Tak u nich vzniká viacvrstvová konfesionalita, čo je fenomén u majoritnej populácie prakticky neznámy“ (KOVÁČ – JURÍK 2003). Tento jav nemusí byť len výslednicou viacnásobných konverzií, ale môže vznikať aj rozširovaním/obohacovaním pôvodnej viery, bez potreby opustenia pôvodnej viery. Výsledkom je potom aktívne uznávanie viacerých atribútov pôvodne rozdielných konfesíí súčasne. *Viacvrstvová konfesionalita* je tak skôr postupným duchovným vývojom, pričom je zachované vedomie kontinuity predchádzajúcich stupňov. Veriaci sa naďalej kladne identifikuje s predchádzajúcimi stupňami, hoci vníma rozdiely medzi jednotlivými konfesiami, nie sú podľa neho fatálne a tak de facto nejde o viacnásobné konverzie v striktnom slova zmysle, ale skôr o zdokonaľovanie a rozvíjanie pôvodného stavu: „*Jehovisti to bola moja materská škola, Slovo života – základná a teraz /Kresťanské zbory/ som na vysokej škole*“ (informátorka z Plaveckého Štvrtka, PODOLINSKÁ 2003: 168). Viaceré konfesie veriaci nevníma ako vzájomne sa vylučujúce, čo ostatne dokladá i opätovné seba deklarovanie tej istej informátorky z Plaveckého Štvrtka, ktorá opakovane tvrdila, že bola i je kresťankou, čo bol pre ňu zastrešujúci a rozhodujúci pojem.

Genéza konfliktu

Konflikt v kolónii sa rodil postupne. Jeho základ spočíval jednak v neprijatí a jednak v nezačlenení sa troch žien z Bučian pri Trnave, tzv. Bučaniek. Tieto tri ženy-sestry sa usadili v kolónii a vydali sa za miestnych, tzv. Čtvrteckých Rómov. Jednej zo žien sa podarilo preniknúť do Čtvrteckého dvora a získať „prezývku manžela“. („*P. z Bučaniek sa začleňila, tam bol silnejší chlap.*“) Jej dve sestry však napriek vydaju za domácich Rómov nezískali tento status a naďalej ich, aj celé ich rodiny, miestni nazývali Bučanky – Bučanskí. Ich príchod do kolónie odštartoval delenie na domácich, teda Čtvrteckých a prísťahovalcov, teda Bučanských.

Hoci konflikt bol de facto v kolónii vždy prítomný, manželské zväzky sa uzatvárali aj medzi latentne „znenávidenými stranami“. Sobášom sa však jednoznačne priznávala príslušnosť k tej či onej strane, čo sa formálne prejavovalo tým, na ktorej strane osady zostali mladomanželia žiť (neplatilo to vždy striktno, ako ukázal plánik osady), ale najmä seba deklaráciou príslušnosti k rodine muža alebo ženy.

Ak sa muž či žena z Čtvrteckej strany priženil/privydala do strany Bučanských, získali prezývku Bučanskí. Je zaujímavé, že v týchto sobášoch je percentuálne zastúpených viac žien zo strany Bučanských. Teda viac Bučaniek priviedlo manželov do tábora Bučanských, ako sa nechalo odvieť do tábora Čtvrteckých.

Obe strany potvrdzovali, že konflikt v osade začal už príchodom troch žien z Bučian.

– „*Naši rodičia sa s ňima nezhodli (...). Vtedy ich z Bučán z jednej príčiny vyhodili. Oni tam utopili jedného... Potom tí ženy, nesceli jít, ale výkaz im dali z Bučán. Jeden ich sem donesol a tady sa povydávali. Mumák taký jeden. A spávali jak sa povi... V gumákoch došli, z tých Bučán... Tí tri ženy.*“ /Čtvrteckí/

– „*To oni tu robili furt. Celý život! Nic sa im nelúbilo. Oni sa furt hádali a preniesli to na celú osadu. A tí jejich dzeci, znova to pokračovalo.*“ /Čtvrteckí/

Kým strana Čtvrteckých ospravedľňuje svoje neprijatie novopríchodzích žien vrhnutím zlého svetla už na prvý kontakt týchto žien s osadou (niekoho utopili, z domu ich vyhnali, prišli v gumákoch...), druhá strana ospravedľňuje svoju neochotu začleniť sa do novej komunity svojím vyšším sociálnym statusom a z toho prameniaca závisťou domáceho obyvateľstva.

– „*Moja mama bola veľmi krásna. Mala dlhé blond kudrnaté vlasy a modré oči. A prišla sem oblečená v krátkej sukničke a v kotníkových topánkach na vysokých podpatkoch. No, ako kozačky, víte? To tu ešte nevideli, ani nevedeli čo to je! V ruke mala kabelku a na sebe taký biely háčkovaný prehoz, k tomu mala rovnako háčkovaný biely klobúčik. Ale ten nemjela na hlavje, sa hanbila, držala ho v ruke.*“ /Bučanskí/

– „*Oni mamu veľmi nenávideli – odjakživa sveta!*“ /Bučanskí/

V súčasnosti prebiehajúci „vojnový konflikt“ rozdelil kolóniu na dve nepriateľské strany, z ktorých jednu podľa interného kódu nazývam stranou Čtvrteckých a druhú stranou Bučanských. Pri analýze rozdielov oboch strán, ktoré napokon, ako sa zdá, vyústili do nezmieriteľného konfliktu, som sa pokúšala pre ne nájsť aj adekvátne pomenovanie v „meta“ jazyku. Pri hľadaní vzorov sa mi spočiatku zdalo adekvátne prirovnávať ich k Lévi-Straussovmu modelu „chladného“ a „horúceho“ spoločenstva⁴ (LÉVI-STRAUSS 1971: 322), aplikovaného na pravdepodobne najnižšiu sociálnu mikroúroveň (niekoľko rodín). Delením na chladnú a horúcu skupinu by sa síce zaistila požadovaná metaúroveň, nezanedbateľnou výhodou tohto delenia by bola neutralita termínov, ktoré žiadnu zo skupín nedeklarujú, ani nevyzdvihujú. Ich nevýhodou je však zaťaženosť primárnou Lévi-Straussovou definíciou, takže toto delenie sa napokon ukázalo zaťažené na metaúrovni.⁵ Volila som potom radšej cestu hľadania termínov používaných v bežnom jazyku, ako napr. uzavretá a otvorená skupina, alebo konzervatívna a dynamická či flexibilná skupina. Zdanlivo najvýhodnejšie delenie na uzavretú a otvorenú skupinu som napokon zavrholo preto, že bolo príliš statické a dostatočne nevyjadrovalo potenciál oboch skupín k zmene, avšak odlišnými mechanizmami. Podobným problémom je aj delenie na konzervatívnu a dynamickú či flexibilnú skupinu. V predchádzajúcej štúdii som sa napokon priklonila k používaniu termínov tradičná a progresívna skupina. Tento svoj postup som napokon predsa len prehodnotila a zostala som pri používaní názvov z interného kódu, teda „tradičná“ skupina zodpovedá skupine tzv. Čtvrteckých a Malackých, „progresívna“ skupina zodpovedá strane Bučanských.

SKUPINA tzv. Čtvrteckých a Malačanú

- a) Pôvodné obyvateľstvo rómskej kolónie Plaveckého Štvrtka.
- b) Systém rovnocenných dvorov – jestvuje vedomie skupiny (Čtvrteckých), ale skupina vo vnútri nie je štruktúrovaná ani nemá náznaky hierarchie, nikdy nemali vajdu a neveďia si ani nikoho z nich predstaviť v miestnom zastupiteľstve.
- c) Navonok patriarchálny typ rodiny: hoci matka je veľká autorita, zostáva v pozadí. Dvory sa nazývajú podľa muža.
- d) Nízka miera individualizmu, v externej komunikácii prevláda skupinový typ komunikácie, prakticky nie je možné získať individuálnu výpoveď.
- e) Tradičný systém hodnôt: základnou hodnotou je rodina, viaceré rodiny, silné cítenie „cigánskej“ spolupatričnosti, vyzdvihovanie chudoby a voľnosti „Cigánov“, „dobrý Cigán nemusí pracovať, môže aj kradnúť, cigániť a byť špinavý“.
- f) Nižšia sociálna úroveň, všetci sú nezamestnaní, život zo sociálnych dávok, malé chatrče a domčeky s minimálnym vybavením, bez vody a WC.

- g) Stereotypne negatívne stanovisko k „bielej“ majorite.
- h) Osvojenie exoetnonymu „Róm“ na pasívnej úrovni, v externej komunikácii používané len výnimočne v uvádzacích vetách rozhovoru, v externej komunikácii prevláda etnonym „Cigán“, v internej komunikácii ide o jediný používaný etnonym. Etnonym „Cigán“ sa interne nechápe pejoratívne.
- i) Katolícke náboženstvo s prvkami tradičnej rómskej viery, neprijímanie nových náboženských prúdov, osvojenie si stereotypných názorov „bielej“ majority, ktorá je v dedične konzervatívne katolícka (napr. stereotyp odsudzovania Židov).

SKUPINA tzv. Bučanských

- a) Pristáholci do rómskej kolónie z Bučian a ich rodinní príslušníci.
- b) Skupina vo vnútri prejavuje znaky štruktúrovanosti a hierarchie jednotlivých rodín (túto hierarchiu uznáva aj Čtvrtecká skupina, isteže v negatívnom zmysle). Hoci ani táto časť skupiny nikdy nemala vajdu, neoficiálnym vodcom a hlavnou autoritou je muž s internou prezývkou „Velebnosť“ (nepriateľská skupina ho nazýva „Ladín“ podľa teroristu Usámu Bin Ladína, čím však tiež potvrdzuje uznávanie jeho autority, hoci v negatívnom zmysle).
- c) „Matriarchálny“ typ rodiny – hoci otec je veľká autorita, aktívnejšie navonok sú ženy dvora, resp. jednotlivé domácnosti sa nazývajú podľa žien.
– „U Bučaňiek ňerokazujú chlapi. A ten chlap sa môže aj rozkrájať a ňepresadí si svoje.“ /Malackí/
– „Po otcovi sa ráta rodokmeň (podľa Biblie). Ale oňi /nás/ tu podľa žien.“ /Bučanskí/
- d) Vyššia miera individualizácie, výskumník je schopný získať ucelený záznam od jedného informátora, čo v opačnej časti kolónie možné nie je.
- e) Prijatie nového systému hodnôt (hodnotového systému „bielych“): rodiny s menším počtom detí, dištancovanie sa od „ostatných Cigánov“, odsudzovanie chudoby, nepracovitosti Rómov, krádeže, klamstva a až puristické dodržiavanie hygienických zásad. Verejnou proklamáciou týchto hodnôt sa snažia čo najviac odlíšiť od opačnej „zaostalej“ skupiny „Cigánov“. Táto verejná proklamácia niekedy naberať až hyperbolické podoby: napr. „Ja by som nemohla spraviť potrebu inde ako na záchode. Ja, keď ideme do lesa na huby, nosím pre tento prípad so sebou lopatku, aby som špinu po sebe zahrabala“ /Bučanskí/.
- f) Vyššia sociálna úroveň – viacizbové murované domy so štandardným nábytkom, kúpeľne, splachovacie WC, zavedenie telefónu do rodiny najbohatšieho Róma, ktorý bol istý čas podnikateľom.
- g) Prevažne pozitívne stanovisko k „bielej“ majorite, túžba získať „biely“ status.
- h) Aktívne používanie etnonymu „Róm“ v externej komunikácii, etnonym „Cigán“ vnímajú jednoznačne negatívne a používajú ho na označenie obyvateľov opačnej časti kolónie, hlásenie sa k rómskej národnosti (19 členov).
- i) Odmietanie tradičnej katolíckej viery i prvkov „rómskej viery“, flexibilita v hľadaní náboženskej identity.

Domnievam sa, že stretnutie oboch typov skupín nemohlo skončiť inak ako konfliktom. O dlhotrvajúcom a stupňujúcom sa napätí svedčia nielen výpovede oboch strán, ale aj fakt, že nejestvuje žiadny priamy a konkrétny dôvod vypuknutia otvoreného konfliktu. Napriek tomu, že „vojna“ sa začala ešte len pred dvoma rokmi, na jej bezprostredný dôvod si už nikto nespomína, hoci z jej vypuknutia sa obviňujú obe strany navzájom. Pravdepodobne už nie je možné zrekonštruovať, či ku konfliktu došlo preto, že jedna strana bola „prichlad-

ná“ (uzavretá, tradicionalistická, s konzervatívnym systémom hodnôt a pod.) alebo druhá „prihorúca“ (otvorená zmenám, flexibilná, náchylná prijať nový systém hodnôt aj spôsob života), hoci s najväčšou pravdepodobnosťou možno v prípade rómskej kolónie v Plaveckom Štvrtku hovoriť o oboch alternatívach súčasne. Ani život dvoch generácií, ani nadviazanie pokrvných zväzkov nedokázali tento konflikt oddialiť.

Čo prezradil plánik rómskej kolónie

S plánom rómskej kolónie som sa po prvýkrát stretla na obecnom úrade. Starostka mi ochotne poskytla oficiálny náčrt a dovolila mi tiež okopírovať si ho pre moje osobné potreby. Pri pohľade na mapku a systém pridelovania popisných čísiel som si hneď uvedomila úžasný potenciál tohto systému, aj jeho výpovednú hodnotu. Systém spočíval v podvojnóm delení čísiel na oficiálne a „čierne“ stavby (stavby bez stavebného povolenia). Oficiálne „materské“ čísla boli v plániku zakreslené červenou, neoficiálne „dcérske“ modrou farbou. Systém potom spočíval v pravidle pridelovania rovnakého popisného čísla pridruženej čiernej stavbe z nej pochádzajúceho rodinného príslušníka. Ak napríklad oficiálna stavba mala číslo 363, toto bolo na plániku vyznačené červenou farbou. K nemu pridružená čierna stavba rodinného príslušníka alebo čierna stavba niektorého rodinného príslušníka z materského domu v ktorejkoľvek časti osady bola označená číslom 363a (b, c a pod.) a v plániku mala modrú farbu. Tento systém tak nielen mapoval pôvodné – najstaršie domy v osade a novostavby, ale prehľadným spôsobom mapoval sídelnú segregáciu a agregáciu (kumuláciu) na základe príbuzenských vzťahov. Okrem mapovania interných vzťahov v osade bol tiež nepriamym, ale jednoznačným dôkazom toho, že obecný úrad sa veľmi dobre orientuje vo vzťahoch a rodinných pomeroch v rómskej osade.

Po príchode do osady som zistila, že plánik, ktorý mi poskytli na obecnom úrade, nezodpovedá celkom skutočnosti. Najskôr som si myslela, že Rómovia majú problém zorientovať sa v mape a konfrontovať ju so skutočnosťou (problém izomorfnej identifikácie). Identifikácia podľa popisných čísiel neprichádzala do úvahy, pretože ani jeden z domov nebol na viditeľnom mieste takýmto číslom označený. Prevažná väčšina obyvateľov však svoje popisné čísla poznala, hoci som sa stretla aj s prípadmi, keď obyvatelia obydliu netušili, aké popisné číslo ich stavba má. Bola som teda odkázaná jednoznačne na pomoc informátorov. Po celodennom výskume, ktorý budil patričnú pozornosť, som zistila, že celé skupiny domov sú vzhľadom na iné skupiny domov (systém dvorov) poposúvané a že plánik je neaktuálny, chýbajú tu mnohé novostavby a naopak, mnohé staršie, už zrušané domy, sú zakreslené ako obývané a stojace stavby. Počas prvého výskumu sa mi nepodarilo plánik úspešne dokončiť. Po revíznom výskume, aj s pomocou fotografií, som napokon dospela k tu uverejnenej verzii plánu osady. Napriek mojej snahe možno hovoriť len o pracovnej verzii, ktorá realite zodpovedá len orientačne. Je to však momentálne pravdepodobne najpresnejší plán rómskej kolónie v Plaveckom Štvrtku, aký existuje (Mapa č. 2). Spolu s mojím plánom tu uverejňujem aj náčrt plánu rómskej kolónie podľa mojej najvytrvalejšej informátorky (Mapa č. 1). Je cenný z viacerých hľadísk: v skutočnosti nejde o plán ako taký, ale je to mentálna mapa či mentálny obraz informátorky o kolónii ako takej. Dokladá napr. pomenúvanie stavieb podľa dominantných žien a zohľadňuje systém dvorov, nazývaných skupinovými alebo rodovými prezývkami a pod. Navyše, autorka plániku, ktorá pochádzala zo strany Bučanských, nakreslila do plániku predovšetkým obydliu „svojich“, teda zo skupiny deklarujúcich sa

ako Bučanskí. Početné prázdne miesta v plániku sú v skutočnosti obývané rodinami „nepriateľov“ – Čtvrteckých a Malačanú. Po definitívnom dokončení môjho vlastného orientačného plánu som si uvedomila, do akej veľkej miery som pri predchádzajúcom výskume podliehala práve týmto mentálnym obrazom, z ktorých som potom odvodzovala všeobecnejšie závery. Prebiehajúci konflikt v osade totiž zaujímavým spôsobom vplýval na vytváranie mentálneho obrazu o osade rozdelenej na *dve rovnaké polovice*. Osada je síce rozdelená na dva nepriateľské tábory, tie však nie sú rovnako veľké, strana Bučanských je k znepriatelenej strane v pomere približne 1:3. V mentálnom obraze miestnych obyvateľov sú však obe strany rovnako mocné, čo sa premietalo do ignorovania reálnych relácií (na tento obraz nepochybne vplýva aj samotný fakt delenia na dva tábory, ktorý so sebou akosi automaticky prináša tendenciu delenia na polovice). Podobne je to s názorom, že Bučanskí žijú výhradne na opačnej strane kolónie ako Čtvrteckí. Reálny plánik kolónie ukázal, že pravidlo sídelnej segregácie nie je striktné a určujúcejšia je sebadeklarácia príslušnosti. Ako som si neskôr uvedomila, tomuto mentálnemu obrazu nepodliehajú len obyvatelia kolónie, ale aj „bieli“ obyvatelia dediny, dokonca samotné obecné zastupiteľstvo – veta: „Sú rozdelení na dve polovice, pričom jedna strana žije na jednej strane kolónie a druhá na druhej“ zaznela z úst samotnej starostky, ktorá pritom má k dispozícii oficiálne a štatistické údaje. Na ilustráciu uvediem niekoľko výpovedí rómskych informátorov z oboch táborov:

– „*Ladín si zbral Bučanku. Ale naša baba nescela Bučanku do dvora. Tak mosel it tam bývať. Dzeci jeho mjela ráda, ale už né tak jak nás.*“

– „*Bučanskí zostali na tej druhej strane, a ich d'eti, čo sa poženili na túto stranu, už ich volajú Miklošári.*“ /Naznačovanie striktnej sídelnej segregácie./

– „*Potom si spravili oni jedno táborisko, my druhé. Ale oni sa rýchlo množá, tyto Bučanky.*“ /Naznačovanie rovnakopočetnosti oboch táborov./

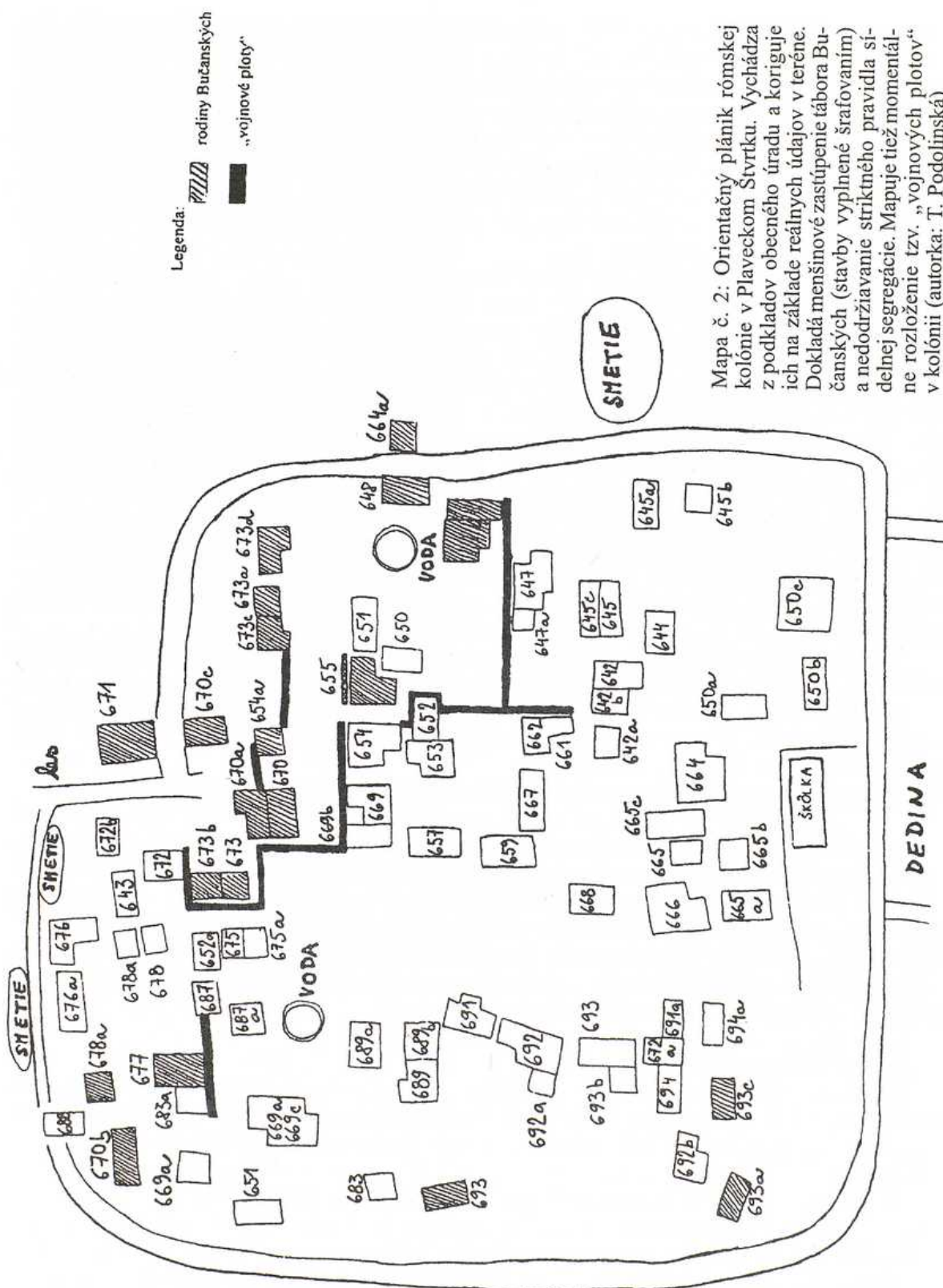
Náboženské postoje oboch táborov k novým náboženským hnutiam

Pôsobenie nových náboženských hnutí v rómskej kolónii v Plaveckom Štvrtku sa začalo takmer hneď po „nežnej revolúcii“. Vystriedali sa tu postupne Svedkovia Jehovovi, rôzne letničné skupiny pod vedením amerických pastorov, a napokon hnutie Slovo života pod vedením Milana Juríčka. V krátkosti si tu na pozadí osobných výpovedí informátorov ilustrujeme reakcie oboch znepriatelených strán na pôsobenie týchto nových náboženských hnutí.

SKUPINA Čtvrteckých a Malačanú

I. osvojenie si náboženských postojov a náboženských stereotypov: najviac sa demonštruje na ostrom odmietaní nových, resp. iných cirkví, denominácií a náboženských hnutí. Najzaujímavejšie sa to prejavuje pri charakteristike náboženstva druhej – Bučanskej skupiny, keď dochádza ku kumulácii útržkovitých informácií o rôznych nových náboženských hnutiach – „sektách“ – a ich premietaniu do obrazu o náboženstve nepriateľského tábora. Prostredníctvom internej komunikácie v skupine dochádza k postupnému „nabáľovaniu“ týchto externe získaných útržkovitých informácií. Ich premiešaním s reálnymi, ale opäť útržkovitými informáciami o náboženskej praxi opačného tábora vzniká obraz, akási informačná koláž, ktorá nasycuje informačný prah Čtvrteckej a Malackej skupiny. Zároveň však ide o obranný mechanizmus tejto skupiny, ktorý ju utvrdzuje jednak vo vedomí nesprávneho postoja opačnej skupiny a jednak utužuje vedomie o správnosti postoja vlastnej skupiny.

Mapa č.1: Orientačný plánik rómskej kolónie v Plaveckom Štvrtku podľa jednej informátorky zo strany Bučanských. Dokumentuje identifikáciu stavieb podľa dominantných žien a dominantných mužov, vnímanie zoskupenia obydľí podľa dvorov a preferenciu stavieb z tábora Bučanských. Do plánu som doplnila popisné čísla domov, aby sa dal ľahšie porovnať s mojím orientačným plánom kolónie (viď Mapa č. 2)

ny. V prípade potreby slúži aj ako ospravedlňujúci prostriedok eventuálnych problematických postojov alebo reakcií vlastnej skupiny. Netreba ani dodávať, že celkový obraz vytvorený informačnou kolážou je negatívny. V Čtvrteckej časti kolónie už tento obraz nadobudol charakter stereotypu, pričom absorboval do seba aj všetky predchádzajúce obranné stereotypy negatívneho charakteru. V ďalšej časti budem demonštrovať uvedené postrehy priamo na výpovediach informátorov z Čtvrteckej časti kolónie.

– „A jak kričali ti Rimané, bijte Židů! Kričali, to sú oni /t. j. Bučanskí/. Hádžu kameňe, vraždia, oni normálne človeka ukrižujú jak v tom filme! Oni nahádžu naňho tólko kameňův... Ukameňujú človeka!“

– „Tady vjetšinu povjedzá, že jehovisti sú tí zlí.“

– „(...) já sem očula, že neverá, že Panna Mária porodila nepoškrvená!“

– „Doněsla to medzi nich Ladínova žena.(...) A včil sa tlčú medzi sebú. Že za to, že smilňá. (...) Bratranec ze sestranicú a tak. To je taká víra. Oni by po správnosti jak sa hovorí, oni by nemjeľi pýtat krv. Něc. (...) Oni by nemjeľi dávat krv. Pres to šetko, si ju dajú. Takže oni nevjedzá vlastně, co sú. Dójde tá sekta ku nim, zahraje im, a už sú očistěni. (...) Krvavě nejedzá, jitrničky a tak. Stromky nerobia, trebárs vánočné stromky si neozdobujú...“

– „Smilňiá. Brat, sestra, otec, maci, všeci spíá dohromady. Vánoce neoslavují. Aňi stromeček, aňi dárky, aňi si neuvará.“

– „Na pohřeb zavolajú farára. Nepriznajú sa. Povjedzá, že mají takú istú víru jak farár. Oni chcú, aby len pochoval. A Pannu Máriu neuznávají.“

– „„Halelujáci« si kričia. Baptisté. Jehovisté. Chodili do tý sekty skrze peníze. Získali peníze. Oni si dali národnost' cigánsku. (...) Oni nevěrá na Pannu Máriu.“

– „Tato víra nesmí dát krev. Aj keď umre, oni ju skrátka zeberú a pochovajú oni. Tam nesmí nigdo zasahovat. Ďáblůvi upísali svoju dušu. Oni sú proklati.“

– „Oni nechodzá do kostela. Oni si pusca tam, oně, hrajú na gitary, spívajú nějak, já nevím, Halelujah... To trvá aspoň osem rokú. Oni od nich pýtajú peníze. Bučanskí, od tý sekty. Tá sekta im nekaj vypomůže.“

– „My sa nedáme kúpit' za peníze, nikomu. Za peníze sa dal kúpit Judáš!“

Okrem náboženskej identifikácie druhej skupiny ako vyznavačov diabla sa tu môžeme stretnúť s útržkovitými vedomosťami o iných náboženstvách a náboženských hnutiach (židovstvo, protestantizmus, jehovisti, baptisti, šamanizmus) kombinovanými s útržkovitými informáciami o skutočnom náboženskom kulte nepriateľskej strany (krst vo vode, neuznávanie Vianoc). Obraz o druhej strane je účelovo skreslený a má povahu kumulovaných fám. Zároveň nechýbajú tvrdenia o vlastnej nepredajnosti, opäť podporené biblickým príkladom (utvrdzovanie o správnosti vlastného postoja).

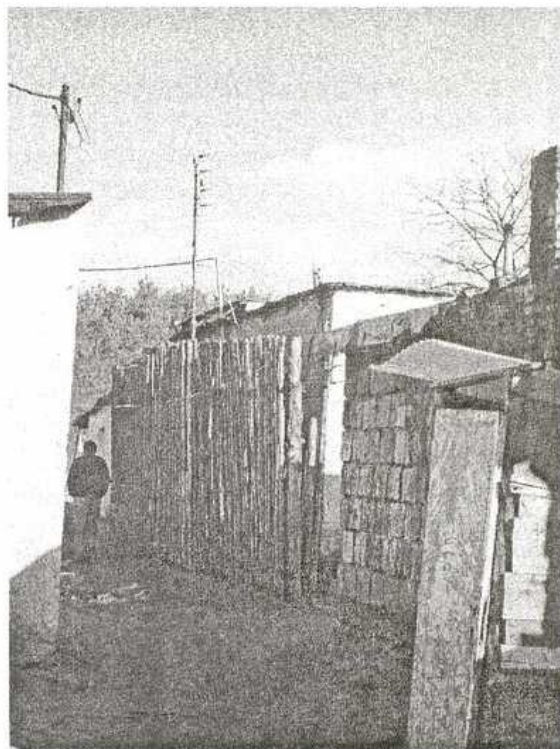
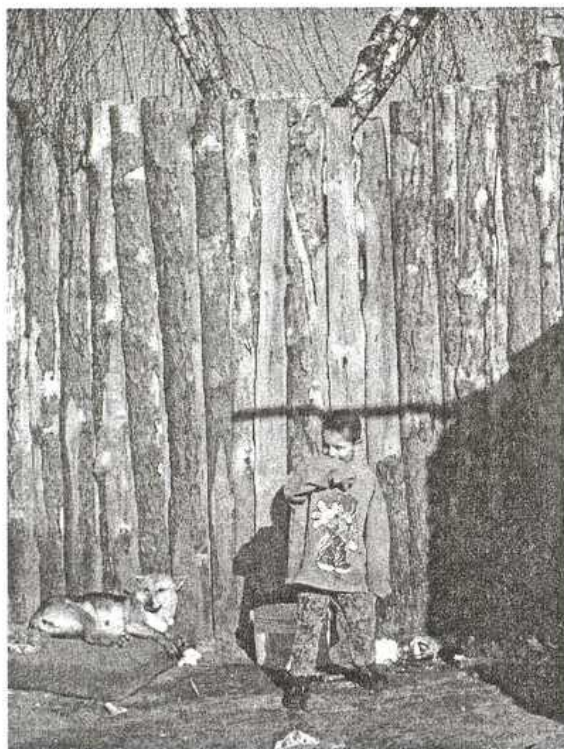
SKUPINA Bučanských

I. náboženská sebaidentifikácia: kresťania, viera v „pravého Boha“, spojená so zavrnutím katolíckej cirkvi a jej autorít a prvkov tradičnej „rómskej“ viery, typické zdôrazňovanie zmeny, premeny a pozitívneho duchovného progresu, znalosť Písma a biblickej terminológie.

– „Křesťanství je pro mňa to najkrajší, co sem v živoce mohla stretnúť.“

– „Všetky čarodějství a zlé skutky, čo sme kedysi páchali, sú vďaka Pánu Bohu přeč.“

– „Tak sme sa stal' křesťanmi a prestal' sme mať tí otrasné zvyky, že keď někto v roděně zomrel, že sa mu dával alkohol do truhly, prstěně, penáže, aby si mal čo nakúpit (...).“

Obr. 1-2 Tzv. „Vojnové ploty“ v rómskej kolónii v Plaveckom Štvrtku sú nepriehľadné a neprimerane vysoké, aby zabránili hádzaniu kameňov z nepriateľského tábora v prípade vypuknutia ďalšieho otvoreného konfliktu (január 2003, foto: T. Podolinská)

– „Bola som veľmi zlá žena. Hneď som sa s každým pobila. Aj som si vypila, skoro každý deň. Keď som ich páchala, bola som katolíčka. A veľmi sme boli chudobní.“

– „U katolíkov zneužíva farár maloleté dzeci. Je to oficiálna sekta.“

– „Cigánky, skoro každá stará Cigánka tu bola bosorka. Im kričali že čovaňa. („Čohaň“ – róm. čarodejnica, striga.)

– „...Modlá sa pred obrazom a zapála sviečky za niekoho, koho nenávidzá, komu scú uškodiť. A klačá pred Božím obrazom a modlá sa za smrť a utrpení toho človeka, kerého nenávidzá. To je okultizmus a satanizmus, lebo Boh je láska a on nikemu nesce zle. On nemá záľubu v smrti hriešnika.“

– „Oňi niečo ukradnú a povedia, Pán Boh ma požehnal! ... Lebo keď sa modlá, aj na kolená kleknú, ale né každá modlitba je dobrá. Pánbicku, daj, abych mohel pokradnúť... abych mjel volnú cestu (!)“

– „Oňi vjerá, že šeci Cigáni pojdu do neba. Že šak sa stretňeme v nebi!“

Napriek proklamácii, že už odstránili všetky tradičné prvky, sa aj v Bučanskej skupine zachováva viera v zjavovanie sa duchov mŕtvych a zvyk pochovávania mŕtveho bez topánok. S duchmi mŕtvych majú početné osobné zážitky, takže táto časť viery je u nich veľmi silná. Zvyk pochovávania bez topánok nepovažujú za katolícky, ani za rómsky zvyk. Tento, inak na Záhorí všeobecne rozšírený prvok tradičnej ľudovej viery, považujú

za všeslovenský zvyk. Sú presvedčení, že takto pochovávajú aj „bieli“ ľudia na celom Slovensku.

– „Kdo by už išel do odpočinku obutý – šak je to nepohodlné!“

II. flexibilita v náboženských postojoch, individualita v náboženských postojoch, ochota podstúpiť duchovné experimenty v zmysle hľadania nových a prehodnocovania starých názorov.

Náboženská zmena Bučanskej skupiny prebiehala postupne a prostredníctvom pôsobenia interných jednotlivcov na základe externých impulzov. Náboženskú zmenu v tejto skupine iniciovala jedna žena, ku ktorej sa postupne pridali iné ženy, a napokon aj celé rodiny. Tieto nositeľky náboženskej zmeny prešli postupným vývojom smerom od Svedkov Jehovových k zboru Slovo života, ktorý najskôr navštevovali v Bratislave a neskôr v pobočke zboru v Plaveckom Štvrtku, až ku Kresťanským zborom, ktoré navštevujú v súčasnosti.

V tomto postupnom vývoji nedochádzalo po počiatočnom obrátení k novým konverziám a zavrnutiam predchádzajúcich stupňov vývoja ani k paralelnému „viacvieriu“. Išlo skôr o akúsi náboženskú „vrstevnatosť“, „viacvrstvovú konfesionalitu“, duchovný vývoj, ktorý som vyššie spomenula v ich vlastnej metafore viacerých stupňov „vzdelania“.⁶

Slovo života

Svetové hnutie Slovo života má hlavné centrum v Uppsale a je súčasťou širšieho Hnutia viery (Faith movement). Hnutie viery aj Slovo života vedie švédsky pastor Ulf Ekman. Slovo života je misijne mimoriadne aktívne a svoje pobočky má na území USA, Veľkej Británie, Austrálie aj Ruska (LUŽNÝ 1997: 50). Hnutie Slovo života je súčasťou letničného hnutia (inak nazývané aj pentekosteláni či charizmatické hnutie), ktoré je súčasťou americkej metodistickej tradície. Veľkú popularitu dosiahlo najmä po 2. svetovej vojne, keď pastor Dennis Bennet zažil „hovorenie jazykmi“, teda glosoláliu. V dôsledku tohto zážitku opustil pôvodnú cirkev a začal na verejnosti vystupovať samostatne. Skupiny letničného hnutia z povojnového obdobia sa niekedy nazývajú aj neoletničné alebo charizmatické. Charizmatická obnova je obrátená dovnútra už existujúcich cirkví a má smerovať k prehĺbeniu náboženských zážitkov a osobnej religiozity. Názov pochádza zo svätodušného sviatku letníc, ktoré sú dňom zostúpenia Ducha svätého. Je to desiaty deň po sviatku Nanebovstúpenia Pána a päťdesiaty deň po veľkonočných Božích Hodoch (názov pentekosteláni je odvodený z gr. Pentékosté hémera – päťdesiaty deň). V tento deň totiž podľa Nového zákona zostúpil Duch svätý na apoštolov a tí začali hovoriť jazykmi (LUŽNÝ 1997: 49).

Slovo života sa hlási k apoštolskému vyznaniu viery. Svoj názov odvodzuje od 1. epistoly sv. Jána, 1. kap., verš 1.: „Čo bolo od počiatku, čo sme počuli, čo sme videli svojimi očami, na čo sme sa dívali a čoho sa naše ruky dotýkali: O Slove života.“ Najvyššou autoritou je Písmo sväté. Človek môže byť spasený iba prostredníctvom Božieho zásahu, znovuzrodenia, ktoré znamená úplnú premenu života, dobré skutky, lásku k blížnemu, starostlivosť o rodinu. Slovo života hlása tzv. Plné evanjelium, čo znamená:

- spasenie Ježišom Kristom, t. j. záchranu od hriechov a večný život,
- krst Duchom svätým, ktorý sa prejavuje hovorením v nových jazykoch (Sk 2: 1-4, 38, 39, 10: 44-48),
- uzdravenie, vyslobodenie skrze meno Ježiš ako znamenia, ktoré sprevádzajú kázanie evanjelia (Mar 16: 17-20, Ján 14:12).⁷

Na Slovensku prebehla vlna pôsobenia letničných kazateľov takmer hneď po tzv. nežnej revolúcii v r. 1989. Kázanie slova Božieho na miestnych štadiónoch, amfiteátroch a pod. bolo spojené s prikladáním rúk, uzdravovacími zázrakmi, hovorením neznámymi jazykmi či krstením vo vode. V súčasnosti má Slovo života hlavné centrá na Slovensku v Bratislave, Michalovciach a v Seredi. Menšie misijné skupiny pôsobia v Púchove, Komárne a v Kristoch. Prednášky zahraničných pastorov sa na Slovensku najčastejšie konajú v Bratislave, Seredi, v Šali, v Sládkovičove, Banskej Bystrici, Liptovskom Mikuláši, Liptovskom Hrádku, vo Vrútkach a v Galante.

V rokoch 1994-1997 bol v Bratislave pastorom Slova života international Christian Heim z Nemecka. Momentálne žije vo Švédsku, misijne pôsobí v Nemecku a príležitostne káže aj na Slovensku. Ďalším zahraničným pastorom, ktorý príležitostne aktívne pôsobí na Slovensku je Carl Gustav Severin. Jeho misijné pôsobenie sa teraz viac orientuje na územie bývalého Sovietskeho zväzu. Momentálne je hlavným predstaviteľom hnutia Slovo života international Bratislava slovenský pastor Martin Hunčár. Hnutie vydáva a distribuuje „časopis všetkých kresťanov“ s názvom *Víťazný život*, kde poskytuje priestor viacerým novým náboženským hnutiam a cirkvám (Kresťanské zbory, Kresťanské spoločenstvá, Apoštolská cirkev, Slovo života international a Slovo života).

Špecifická je orientácia týchto hnutí na rómske komunity.⁸ Na východnom Slovensku je pomerne silná aktivita rómskeho pastora Slova života Jána Vihonského. Dnes spravuje rómske misijné skupiny v Sobranciach, Blatných Remetoch, Michalovciach, Iňačovciach a pomáha rozbehnúť prácu skupín v Humennom, Bunkovciach a v Pavlovciach nad Uhom. Na západnom Slovensku funguje medzi Rómami už spomínané Slovo života v Plaveckom Štvrtku pod vedením Milana Juríčka. Výsledkom jeho misijných aktivít je Biblická škola v Galante a v Sládkovičove medzi olaskými Rómami, ktorú vedie miestny rómsky kazateľ Gabo Selyem. Na východnom Slovensku pôsobí rómsky letničný zbor *Devleske rokher* („Boží dom“), ktorý vedie rómsky pastor Stefan J. Horn, vyslaný Nemeckým letničným zväzom (BFP). Od roku 2000 pôsobí zbor v Košiciach (podľa interných zdrojov zboru má pravidelných 50-60 návštevníkov bohoslužieb). Zbor *Devleske rokher* vyvíja misijnú činnosť v rómskej osade Turnja a v Sabinove.

Veľmi zaujímavým fenoménom je tiež už aj na Slovensku sa uplatňujúci trend diferencovaného prístupu k rómskym a k „bielym“ členom hnutia, nielen v zmysle používania odlišných misijných stratégií, ale i zakladania separovaných, teda nezmiešaných zborov. V zahraničí sa tento trend uplatňuje už od 60. rokov a vyvstal priamo z potrieb praxe.

Na ilustráciu riešenia „rómskej otázky“ misijnou činnosťou letničných zborov uvádzam niekoľko citátov z ich interných materiálov. Citácie nechávam bez komentára. Všetky citácie pochádzajú z čísla *Víťazného života* 2/2002, venovaného rómskej problematike (ďalej cit. ako VŽ).

- „Čo sa stane o pár rokov, ak počet Rómov bude na Slovensku ďalej stúpať? Skúsme si predstaviť Božie riešenie: spasených, Duchom naplnených Rómov, ktorí odmietajú žiť starým spôsobom života. Nekradnúcich, alkohol nepijúcich a s ochotou pracujúcich. Vo voľnom čase budú chváliť Pána na všetky možné hudobné nástroje a smelo kázať evanjelium po celej krajine. Je možné, že raz v budúcnosti budeme mať práve medzi Rómami najväčšie cirkvi“ (Martin Hunčár, pastor zboru Slovo života international Bratislava, VŽ 2/2002, s. 2).

Obr. 3 Ručne šitá zástava hnutia Slovo života z Plaveckého Štvrtku dokladá orientáciu na Rómov, spájaním motívu Biblie s motívom kočovného voza (január 2003, foto: T. Podolinská)

- „Naša vízia pre Slovensko je, aby sme založili toľko zborov medzi Rómami, koľko je len možné. (...) veríme, že Ježiš Kristus je jedinou skutočnou odpoveďou na problémy rómskej národnostnej menšiny...“ (Stefan J. Horn, pastor zboru Devleske rokher, VŽ 2/2002, s. 2-3).
- „Kde je veľa Rómov, biely tam ťažko príde. (...) Môže si ich (mal by) pustiť k srdcu, ale nie k telu. (...) Musí sa jasne kázať v Ježišovom mene pokánie na odpustenie hriechov L 24: 47, elementárne morálne zásady, zrušiť kliatby, staré zmluvy, vysporiadať sa s okultizmom a rómskymi poverami, atď.“ (Gabriel Minárik, pastor Kresťanského spoločenstva Poprad, VŽ 2/2002, s. 3).
- „Boh je ten, ktorý spája ľudí a aj môj život pevne pospájal s viacerými Slovákmi s tmavšou pleťou“ (Peter Weisner, pastor Kresťanského spoločenstva Partizánske, VŽ 2/2002, s. 3).
- „Žijú v mnohých ...prekliatiach, ktoré sa tiahnu celé generácie“ (Andrej Vaško, pastor zboru Apoštolskej cirkvi v Rožňave, VŽ 2/2002, s. 3).

Slovo života v Plaveckom Štvrtku

Hnutie Slovo života pôsobí v rómskej kolónii v Plaveckom Štvrtku už dvanásť rokov pod vedením svojho pastora a kazateľa Milana Juríčka z Modry. Spočiatku malá skupina z radov Bučanskej skupiny dochádzala týždenne do Bratislavy na zhromaždenia Slova života international v Dúbravke, v Ymke a v Istropolise. Neskôr, v r. 1995 si Juríček prenajal rómsky domček priamo v osade a založil tu zbor Slova života. Od r. 1998 začal po osobnej vízii rekonštrukciu miestnej materskej škôlky, kde v súčasnosti Slovo života sídli a pôsobí. Materská škôlka sa nachádza na rozhraní rómskej kolónie a dediny, plotom je však od kolónie i dediny oddelená.

Hnutie, resp. Biblická škola, mali od začiatku amerických pastorov. Najskôr to boli Mike a Ruth Matthewsovi z Cansas City. V súčasnosti tu Biblické vyučovanie vedie americká lektorka Sherry Pedersonová. Biblickú školu navštevuje asi dvadsať detí, z toho šesť

detí navštevuje doučovanie pre deti v školskom veku. Tento rok skončilo Biblickú školu desať mladých ľudí vo veku 15-23 rokov, ktorí celý rok navštevovali Biblické vyučovanie a napísali záverečný test. Cieľom Biblickej školy je vychovávať pastoračov pre misijnú činnosť. Po roku navštevovania Biblickej školy získajú adepti diplom, ktorý ich oprávňuje na pastoračnú činnosť.

Biblické vyučovanie

Slovo života v Plaveckom Štvrtku sa jednoznačne orientuje na miestnu rómsku kolóniu. Okrem Biblickej školy tu pravidelne prebieha aj doučovanie menších detí, ktoré si pod kvalifikovaným pedagogickým dozorom (dve biele učiteľky na dôchodku) robia po škole domáce úlohy. Hnutie chce iniciovať aj výučbu rómskeho jazyka (rómmčinu aktívne ani pasívne už stredná generácia neovláda, zachovala sa len v nadávkach a v preklínaniach). Okrem aktivít priamo súvisiacich s Biblickou školou sa deti podieľajú aj na upratovaní škôlky a jej okolia. V Biblickej škole sa učia piesne a nacvičujú aj menšie dramaticko-tanečné predstavenia.

Stratégia kázni v Biblickej škole je orientovaná priamo na Rómov, založená na citátoch z Biblie a interaktívnom dialógu lektora s deťmi. Kázne sú názorné, lektor používa príklady zo života Rómov v osade. Je pozoruhodné sledovať komunikáciu lektora, ktorý prednáša v angličtine, prekladanú občasnými slovenskými slovami a frázami. Jeho kázeň simultánne tlmočí slovenský prekladateľ. Lektor sa v kázni často odvoláva na výroky z Biblie. Deti ich čítajú s nemalými problémami. Odhliadnuc od subjektívnych problémov s čítaním, je tu vážnejším problémom archaický a zložitý slovník pôvodného vydania „Roháčkovej Biblie“, ktorá sa na hodinách používa. Napr. výraz „daromnice“ vo verši: „Ten, kto obrába svoju zem, nasýti sa chleba, ale ten kto nasleduje daromnice, nasýti sa chudoby“ (Príslovia, kap. 28, verš 19) deti interpretovali ako „osobu, čo nerada dáva“. Nesmierne zaujímavé tiež bolo sledovať príklady, ktoré mali deti uvádzať na jednotlivé verše. Tieto príklady boli bezprostredné a viac ako o porozumení textu vypovedali o živote týchto detí. Napr. na verš „Ten, kto sa ponáhl'a zbohatnúť, bude potrestaný“ reagovali príkladmi: nekradnúť železo, nekradnúť peňaženku, nebrať drogy, netipovať v Niké alebo v Hviezde. Alebo na verš „Keď si požičiame peniaze, stávame sa otrokom“ (Príslovia, kap. 22, verš 7) reagovali takto: „To je o bosovi“, – a poznáš nejakého?, – „Áno, môj otec!“ Deti sa lektora pýtajú všetko, čo ich zaujíma a ten sa priamo na hodine snaží riešiť aj ich osobné problémy so zameraním na hľadanie riešení v Biblii. Napr. verš: „Srdce človeka vymýšľa svoju cestu, ale Hospodin riadi jeho krok“ (Príslovia, kap. 16, verš 9) lektorka Sherry použila na motiváciu detí k získaniu im primeraného vzdelania, napr. automechanik, čašníčka, kadečníčka, kuchárka a pod. Deti takto získavali „biblicky одобrený“ životný cieľ a lektorka ich nabádala, aby sa ho sami aktívne pokúšali naplniť. V čase mojich návštev bolo aktuálne naše víťazstvo na majstrovstvách sveta v ľadovom hokeji vo Švédsku. Deti počas hodiny napr. položili otázku: „Keby som sa modlila k Bohu, išla by som za Šatanom?“ (Na prebaloch poznámkových zošitov viacerých detí som si všimla nápisy znenia: „Šatan je Boh“, čo bol jeden z populárnych sloganov týchto majstrovstiev). Lektorka reagovala takto: „Áno, keby si sa úprimne modlila, išla by si za Šatanom. Ale nie je správne, ak niekto hovorí »Šatan je Boh«. V Biblii je napísané – Nebudeš mať iných Bohov ako mňa. Boh je žiarlivý, chce slávu sám. Musíme si uvedomiť, že idoly, športové, spevácke... sú ľudia, a preto sa za nich treba modliť, aby mali vieru.“ Podobne flexibilne na túto situáciu reagovala aj centrál-

la hnutia v Bratislave vydaním audiokazety s kázňou Martina Hunčára „Majstri v hokeji a viac ako víťazi v Kristovi“.

Lektorka tiež ako didaktickú metódu často používala pozitívnu motiváciu: „Je váš život lepší ako pred rokom? Áno, rozmýšľate inak, duchovne ste bohatší. Slovo Božie obnovuje vašu myseľ, keď sa menia myšlienky, mení sa aj myseľ (...) Vy ste usilovní, vy poslúchate svojich rodičov, veľmi ste sa zmenili, odkedy sem chodíte a pod.“, na čo deti citlivo reagovali, nakoľko v štátnej škole ich tak často nechválila.

Počas emotívne ladennej kázne vedúceho pastora Milana Juríčka, plnej prekvapivých zmien intonácie a intenzity hlasu, ktorá udržiavala deti v patričnej pozornosti, som mala pravdepodobne možnosť zažiť aj „hovorenie jazykom“. Pastor z ničoho nič vykrikol: „*Ó fasím Ježišu, ó fasím et vá, to vatvím et vá!*“ (tento výrok nepreložil) a komentoval ho voľne parafrázovaným citátom z Biblie: „A keby som hovoril jazykmi ľudskými i anjelskými, keby som hovoril slovensky, anglicky, hebrejsky (...) a keby som lásky nemal...“ Domnievam sa tak na základe toho, že viacerí „znovuzrodení“ informátori z radov dospelých mi „darovaný“ modlitebný jazyk opisovali ako individuálne zjavenie 8-9 slov, ktoré slúžia na chválu Ježiša Krista, ktorým rozumie výhradne ten, čo jazyk dostal. Zjavenie jazyka v tomto náboženskom hnutí sa považuje za jeden z hlavných znakov duchovnej premeny.

Vyučovanie pravidelne v určitých intervaloch striedajú hodiny, na ktorých deti absolvujú testy. V testoch sa preveruje znalosť Biblie. Testy sú náročné, hodnotenie je však pomerne benevolentné a je takisto súčasťou pozitívnej motivácie. Po absolvovaní roku vyučovania, deti, ktoré úspešne prejdú záverečných testom, dostanú na slávnostnej bohoslužbe (tzv. „konečná“) v prítomnosti svojich rodičov aj viacerých členov rómskej kolónie ozdobnú šerpu a diplom, ktorý ich oprávňuje hlásať evanjelium. Deti sú vyzvané, aby verejne na zhromaždení svedčili o svojom premenení. Pre deti je to často prvé verejné vystúpenie, a tak ho nesmierne prežívajú. Podobné nadšenie možno badať aj na rodičoch, ktorí sledujú tanečno-dramatické predstavenia a slovné prejavy svojich detí. Hrdosť a dojatie dávajú najavo búrlivým potleskom a komentármi. Po návrate z tohto zhromaždenia som si uvedomila, že nahrávka, ktorú som tu urobila, je pre tento neustále prítomný „nadšený šum“ nepoužiteľná, a to napriek tomu, že lektori aj vystupujúce deti používali v pomerne malej miestnosti mikrofón.

„Boh znovuzrodených“

Po početných návštevách Biblickej školy a po početných sedeniach s jej absolventmi si dovoľujem tvrdiť, že Boh, ktorého im tu ponúkajú a ktorý im je taký blízky, má veľmi blízko k adjektívu „rómsky Boh“, resp. Boh pre všetkých, aj pre Rómov. Misijné stratégie Slova života oslovujú Rómov, pretože im ponúkajú Boha chudobných, nevzdelaných a zatracovaných, živého Boha, ktorý vedie s veriacim osobný rozhovor, smeje sa im, vyhreší ich, aj pohladí. Umožňuje im osobný kontakt s Bohom prostredníctvom chvál a spevov, počas ktorých môžu voľne prejavovať svoje pocity spevom, slovom, pohybom i tancom.

– „*Bohoslužby prebiehajú tak, že sa tam káže slovo, potom nasledujú hudobné chvále (tie sú založené na temperamente, to nás Cigánov tiež viedlo k tomu, lebo my to veľmi radi počúvame, tancujeme, jašíme sa...)*“

Toto náboženstvo „najmenších“ kladie osobitý dôraz na vyzdvihovanie úlohy každého veriaceho – „znovuzrodeného“, čím dáva svojim členom veľmi silný pocit sebaúcty. Na ilustráciu uvediem niekoľko výpovedí rómskych členov Slova života z Plaveckého Štvrtka.

I. Postoj ku katolíckej viere:

– „/Katolíci/ Ukazovali nám Boha zvrchovať. On je tu, a vy k nemu nemáte prístup.“
– „Ved' tí farizeji, to boli šecko kňazi a farári. To isté, čo sa teraz deje v kostoloch. (...) To jak keby niekto povedal, hybaj teraz a povedz nášmu farárovi, že pokád sa né znovuzrodí, tak neuvidí Boží kráľovstvo. Tak zbytočne študuje teológiu.“

– „Nemít žiadnú vieru v Krista a citovať, citovať, citovať iba verše a nežit tak. Kde je napríklad napísané, nigde neňi napísané, aby farári sa neženili (?) (...) Ved' Boh stanovil muža a ženu na to, aby sa množili a plodili.“

– „V kostole je to mrtve. Ja vždy hovorím, že je to mrtve. Já už vím, čo je živá viera. Potrebuješ Boha precítiť, žiť. Né aňi za aňi pred, ale teraz. To je to, že já mám Boha teraz. Já mrtve nazývam to, že keď je pieseň Chváľme Hospodína, poviem príklad, já vím, že to je niečo takové, že pozdvihniť ruky k Pánovi. Proč ich nemôžem tak /zdvihnúť/? Už sem tam taká zavázaná, spútaná.“

– „Já nepotrebujem žiadne náboženstvo. Já sem živá, živá na zemi. Já nepotrebujem žiadne fantázie. Já nečítam každý deň Bibliu, aňi nemám modré kolená z modlitby. Toto já neuznávam. Já uznávam rozhovor s Bohem, takto jak sem. Já nepotrebujem it do žiadkej kaplnky, vyspovedať sa, nepotrebujem. Já potrebujem s ním vyprávať. Alebo cez ňeho vlastne, mi môže poslať hocjakého človeka a ten mi povie, teraz robíš to a to.“

II. Náboženská zmena, vzrast osobného sebavedomia a vlastnej výnimočnosti:

– „Bud'eme premenění. Razom premenění.“

– „Potom sa muž stal kresťanom a na ňom bola obrovská zmena. To je iný človek. Můj muž ma bítal, žárlil na mňa. Ja sem byla modřinová. A keď sa obrátil? Čestný, svedomitý, pracovitý, pokúpil nábytky... Citlivý, lútosťivý. Tak sa píše: A dám vám srdce citlivé, mäsité, lútosťivé, nie kamenné.“

– „No a tak sem sa stala kresťankou! ... Zahodila som šecky špinavosti: nadávky, urážky, posmechy... Prestala som ukazovať svoje tělo – holý zadek. To ma Pán Boh prvé oslobodil. Nesľubujem Ťi, ale Paňe, že nechám cigaretu a že sa občas ňenapijem!“

– „Já by som pred jedenáctimi rokama nemohla tu s tebou sedět. Som bola taká agresívna. (...) V tej dobje som sa hned' išla biť (...) A kradla som. Prede mnú v obchoďe nič nemohlo ustať. Som brala flašky, ploskačky a voloviny, cigarety... A pritom, aňi ňefajčila som, aňi som ňepila, dávala som to otcovi. Já sem mňela radost', že on ma pochválil. Za takú blbost!“

– „Tak, to nebylo bjehem roka, ani dvoch, že sem sa zmjeňila. Ale slovo dalo slovu, až sem pochopila, a keď sem na vlastné uši počula, jakože, jak ku mne Pán prehovára: Ty budeš tá, kerá svůj národ vyvede! Ty sa musíš vzchopit! Tebja sem si vybral!“

– „Já vím a sem o tom přesvědčená, že mňa nemohél zmjeňit človek, a ešte k tomu biely, ale kd'e! Nikdy! Keď mňa nezmeňili za osem rokov základnej školy... Mňa zmjeňilo silno Boží slovo!“

III. Boh najmenších a utláčaných, Boh Rómov, Boh Židov:

– „Ježiš Kristus, keď chodil po púšti a žil vlastne v Jeruzalémje, kde je štyricet stupňů, nemohél byt Ježiš takej farby jak si ty. On mosel byt takýto, jak sem já. Len kvůli temu usudzujem, že tam byli tí strašné stupně. Tak podľa mňa byl vyformovaný takto. Aj tí Židé majú nějak blízko k nám, lebo aj oňi sú tak posmáhnutí, ale iba preto, že tí stupně tam sú.“

Ale tu nejsú a sme si podobní. Keby Pán Boh vybral Pannu Máriu tu na Slovensku, tak bude bílá, aj Pán Ježiš /by/ mosel byť bílý. Lenže /v skutočnosti/ moseli byť takí posmahnutí, čokoládoví. A tí vlasy také kučeravé, rabínske.“

– „A buď súdiť aj mŕtvých. Já som sa napríklad vždy zaťažovala, kde je Hitler. Kolko Cigánů a Židů dal upáliť, kde je on? Kam pôjde, ako sa postaví pred tvár Božiu? A ja som si istá, že on keď sa postaví, tak Pán Bůh mu iba tak ukáže, môžeš íť! Nalavo. Za jeho zlé skutky!“

– „Boh neprehovára len k dajme tomu farárom a k misionárom, a že k takej obyčajnej Cigánke ako som ja, že neprehovori. Ale prehovori! Takú lásku, akú mne dal Boh do srdca (...) Mne sa šeci čudujú a nechápu, že ako môžem mať rada Cigánů. Prečo ich zahajujem a obhajujem. Ja to neviem odpovedať. Ale niekde v hĺbkach srdca viem, že ano, mám ich rada, a to nejsú iba títo. To sú všady, kde dôjdem.“

– „Učeniči. Boh si vybral jedenástich. A medzi nimi boli tuším dvaja. Bol tam Lukáš učeník a on bol v skutočnosti, Lukáš bol akože doktor. Matúš bol colník, hej? Vyberač daní, keď si dobre pamätám. No, tak dvaja boli múdri. Ale ostatní boli šeci pracujúci rybári. Nie. Analfabeti, keď to tak zbereš. Co, co boli rybári viac, ako som dnes ja? A kukni, čo dokázali. Pred dvoma tisícmi rokmi napísali Bibliu. Oni, inšpirovaní s Duchom svätým. A po nich zostali papíre dodnes. Po rybároch!“

IV. Osobný Boh, „můj Boh“:

– (...) „Bože zeber si ma! Já tu už nescem byť! On mi vtedy tak povie: – Budeš už ticho! A začne sa mi strašne smieť. – Nebudeš ešte ticho?! Co furt vyprávjaš! Teraz ja s tebou idem hovoriť. Vtedy stíchne a poviem: – Bože prepáč!“

– „On má taký tichý, milý hlas. To neňi tvoje svedomie! On ťi hovorí do srdca. Boh vie aj kričať, zakričať na teba, keď sa mu niečo nelúbi. Až s tebou hrkne!“

– „A jeho objatí! Já som raz bola v takom zúfalom stave. A ja som normálne vjedzela, normálne ako u vytržení, ako mňa můj Boh má takto na rukách a tak ako malého fagana mňa čičikal.“

Boh alebo Satan?

Reakcia polarizovaných strán rómskej kolónie na pôsobenie Slova života v Plaveckom Štvrtku

V závere by som sa chcela dotknúť problematiky zásahu hnutia Slovo života do vývoja polarizácie v kolónii. V konflikte sa hnutie snaží o korektnú neutrálnu pozíciu. Domnievam sa však, a výpovede informátorov to často naznačovali, že samotná jeho prítomnosť priamo prehlbila latentný konflikt v osade a poslúžila ako jeden z dôvodov na vypuknutie otvoreného konfliktu.

Vzhľadom na polarizáciu kolónie bude teraz zaujímavé aspoň v skratke sledovať aj polarizáciu v postojoch oboch skupín, a tiež pomerne prekvapujúci vývin situácie v súčasnosti. Slovo života našlo najskôr silnú odozvu v tábore Bučanských. Títo po návštevách zhromaždení v Bratislave začali spájať svoju náboženskú premenu s „pravým náboženstvom“. Toto „pravé náboženstvo“ posilnilo ich presvedčenie o vyššom sociálnom statuse. Druhá, tradičná časť tzv. Čtvrteckých sa tak dozvedela, že ona uznáva *Satana*. Slovo *Satan*

Obr. 4 Nápis „Boh je s nama“ na tzv. „vojnovom plote“ zo strany Čtvrteckých v rómskej kolónii v Plaveckom Štvrtku (január 2003, foto: T. Podolinská)

sa rýchlo stalo súčasťou miestneho slovníka. V tomto zmysle treba chápať aj časté tvrdenia Čtvrteckých: „Oňi donéšli Satana do osady!“

Boh medzi vojnovými plotmi je „vojnový Boh“. Hoci jeho meno je stále jedno a to isté – Ježiš Kristus – na druhej strane vojnového plota je to už „Dábel“ alebo ešte častejšie „Satan“. Náboženská polarizácia kolónie je zákonitým dôsledkom celkovej polarizácie rómskej kolónie v Plaveckom Štvrtku, prebiehajúcej celé desaťročia. Na oživenie viery a uvoľnenie paralelných ciest pri hľadaní duchovna zareagovali obe, vtedy ešte len latentne znepriatelené skupiny, po svojom: Čtvrtecká skupina sa ešte viac uzavrela a odmietla cestu experimentovania v náboženskej oblasti, pričom si vyvinula celý rad obranných a ospravedlňujúcich mechanizmov, podporujúcich tento postoj. Bučanská skupina zareagovala presne opačne. Stala sa nositeľom, zástancom i šíriteľom náboženskej zmeny, a tým i „náboženského nepokoja“ v miestnej kolónii. Obe strany priznávajú existenciu permanentného konfliktu ešte pred náboženskou zmenou Bučanskej strany. Obe strany však zároveň tvrdia, že práve táto zmena vyhrotila latentný konflikt do otvoreného.

– „My sme byli zadobre. Vtedy nebyli v té sekce.“ /Čtvrteckí/

– „Bučanskí sú sekta. Oňi dójdu odtád /z bohoslužby z Bratislavy/. Oňi sa mezi sebou dohadujú, já nevím, vyprávajú sa o tem, príklad, a tak o takú chvílu si dajú reč aj o nás, začnú nadávat, jak keby tam chodzili a ich tam navádzali... /Čtvrteckí/

– „Oňi skrze toho Boha sa začali tak vynášat. A nenávisť... Ináč, my sme byli jak sestry. Kamarátski, dobří.“ /Čtvrteckí/

– „Oňi cez nich dostali to vnuknutí. Z tohoto důvodu to vzniklo, to zlo.“ /Čtvrteckí/

– „Oňi donéšli Satana do osady.“ /Čtvrteckí/

– „Na nás vyprávajú, že my vjeme v Satana. Presto šhecko, keď my si dávame do kostela krstít dzecká. Keď si dávajú krstít oňi, že k nim přide nějaký šaman a okrstí im to hentam pri kanáli. Pri vodze hentam. A už sú oňi okrceni!“ /Čtvrteckí/

– „My jim kričime víte co? Dáble –Satan. Lebo oňi teho Satana vyvolávají. Oňi ho v sebe mají. A on im pomáha. S tým pádem, že oňi naráz zbohatli! Nemá bílý, co oňi mají!“ /Čtvrteckí/

- „Oňi robá okultizmus, satanizmus.“ /Bučanskí/
- „Oňi si myslia, že uctievajú Boha, pritom uctievajú samotného Satana.“ /Bučanskí/

Tak sa napokon proces polarizácie dovŕšil polarizáciou aj v náboženskej oblasti. Dovtedy „spoločný Boh“ sa rozdvajal na „Starého“ a „Nového“ Boha, zastupujúcich znepriatelené tábory. Skupina Čtvrteckých a Malačanú zavrnutím „Nového“ Boha obranným mechanizmom uzavreť, konzervatívnej skupiny potvrdila status quo a odmietla možnosť akejkoľvek zmeny. Skupina Bučanských prijatím „Nového“ Boha zavrhol nielen „Starého“ katolíckeho, ale aj tradičného „cigánskeho“ Boha. Rozštiepením najvyššej náboženskej autority sa proces kryštalizácie konfliktu dovŕšil a posvätil autoritou na najvyššej úrovni.

Po čase došlo aj k prvým slovným potýčkam kvôli novej viere. Napokon Bučanskí prestali chodiť do Bratislavy a Slovo života sa usídlilo priamo v osade. Sprievodným znakom prehlbujúceho sa konfliktu v osade bolo očakávanie strany Bučanských, že pastor Slova života sa pridá na „ich stranu“. Neskrývali tiež určité očakávania finančnej pomoci. Keď napokon miestny pastor prejavil v konflikte neutrálny postoj a získané financie použil na rekonštrukciu miestnej škôlky na centrum Slova života, strana Bučanských sa od Biblickej školy Slova života dištancovala a prestala ju navštevovať. Jedným z dôvodov je aj túžba získania „bieleho“ statusu (problém nahrádzania etnickej identity náboženskou, KOVÁČ – MANN 2003: 12). V súčasnosti jedna rodina Bučanských navštevuje „biele“ Kresťanské zbory v Bratislave („*Manželovi ruku podajú, tak s ním jedajú jak so sobjerovným*“). Ostatní zostali pasívnymi vyznavačmi učenia Slova života, praktizujú domáci rituál tzv. Pánovej večere na Veľkú noc (pitie červeného vína a jedenie tzv. rómskeho chleba⁹), neuznávajú Vianoce, autoritu katolíckej cirkvi, miestne Slovo života ani pastora Juríčka a praktizujú individuálne čítanie a vykladanie Biblie. Súčasný postoj strany Bučanských k Slovu života v rómskej kolónii je vyslovene negatívny. Pastora Milana Juríčka považujú za falošného proroka. Rodina navštevujúca Kresťanské zbory v Bratislave sa v súlade s novým učením dištancuje aj od učenia Slova života, konkrétne od praktiky hovorenia v jazykoch – glosolálie. („*Lepšie hovoriť päť slov zrozumiteľne, aby sa vzdelávali iní, než tisíc slov v jazyku, ktorému niko nerozumie.*“)

So slabnúcim záujmom strany Bučanských začali o miestnu Biblickú školu Slova života javiť záujem členovia „znepriatelenej“ časti. Tu treba spomenúť, že išlo, aj ide prevažne o členov z tzv. Malačanú, ktorí v konzervatívnej skupine Čtvrteckých predstavujú relatívne najdynamickejšiu časť. Táto časť teda prejavila najväčší potenciál k zmene. Malačané zostávali aj v konflikte najdlhšie neutrálni a do celkovej vojny v osade sa zapojili (na strane Čtvrteckých) len nedávno. Najkonzervatívnejšie jadro – prevažná väčšina Čtvrteckých – zostala voči pôsobeniu Slova života imúnna a zaujíma k nemu nezmenený, teda negatívny postoj.

Úloha misijných stratégií hnutia Slovo života v konflikte

V časopiseckej aj internetovej produkcii som sa v dodatočnom výskume stretla s dvomi nosnými témami misijných stratégií: a) zdôrazňovanie misií a potreby hlásania evanjelia a šírenia Božieho slova (tzv. „rybníčné kresťanstvo“: „*Tento svet je veľké more v očiach Pánových a v ňom jesto ešte mnoho nechytých rýb. Podťe za mnou, Ježiš hovorí, učiním vás rybármi ľudí*“, cit. z piesne detí v Biblickej škole Slova života v Plaveckom Štvrtku); b) časté používanie slova Satan alebo Diabol, „ktorý je Bohom tohto sveta“, a proti ktorému treba bojovať. Vo výzvach pastorov a pri opisovaní zázrakov sa objavujú spojenia ako

„vyhnal diabla/démona z jej tela“, „konečné víťazstvo nad Satanom“ a pod. Proroctvá obsahujú „militantnú“ náladu, resp. poukazujú na potrebu boja, na hľadanie nepriateľa a pod. (cit. z www.slovoživota.sk):

– „*Náš Boh je Bohom zázrakov. On zachraňuje, uzdravuje, vyslobodzuje a dáva nádej tam, kde nie je... Prichádza prebudenie a najväčšie vylatie Ducha svätého po celej zemi. Prichádza čas, keď Ježiš Kristus bude v centre pozornosti všetkých národov. Rozhodneš sa pre neho alebo pôjdeš proti Nemu?*“ (autor Martin Hunčár).

– „*Áno, hovorí Duch najvyššieho Boha: Ja som Boh, ktorý vládne a kraluje. Nedovoliť žiadnemu človekovi, aby prekazil moje plány. ... Hnutie môjho ducha by chcel nepriateľ zastaviť. Nepriateľ by to chcel kontrolovať. Ale kto môže kontrolovať dážd' a kto môže kontrolovať vietor? ...*“ (z Proroctva Ulfa Ekmana z roku 1993).

Ako som mala možnosť zistiť v Plaveckom Štvrtku, prvý typ misijnej stratégie, tzv. rybničné kresťanstvo, t.j. mimoriadne zdôrazňovanie potreby šírenia evanjelia prostredníctvom osobného svedectva o duchovnej premene (prakticky každý člen hnutia sa má stať aktívnym misionárom vo svojom okolí) sa tu mína účinkom. Deti nechápu zmysel „rybničného kresťanstva“. Podobne ako dospelí, cítia sa byť skôr dlhodobými učňami Biblie a poslucháčmi pastora ako aktívnymi prednášateľmi a samotnými šíriteľmi Božieho slova (sú viac v postavení „rýb“ ako v postavení „rybára“).

Domnievam sa však, že druhá z misijných stratégií mohla v tomto prípade „dopadnúť na úrodnú pôdu“ a priniesť nečakané ovocie v podobe vyhrotenia miestnej napätej situácie. Ako vidieť z citácií pastora rôznych letničných skupín citovaných v tejto štúdii, okrem „sociálnej premeny“ Rómov im ide predovšetkým o „náboženskú premenu“, s ktorou jednoznačne súvisí zavrhnutie tradičných poverových praktík a iných typických prvkov rómskej religiozity. Výzva k opusteniu tradičnej náboženskej identity a tradičného Boha spolu s výzvou do boja proti Satanovi a abstraktnému nepriateľovi viedla podľa môjho názoru stranu Bučanských k jej priamej a názornej aplikácii na miestne pomery. Na stranu nepriateľa boli dosadení Čtvrteckí a na stranu Satana „ich“ Boh. Z nevraživeho naladenia sa zrazu stal posvätný boj proti uctievačom Satana.

Záver

V tejto štúdii som sa pokúsila načrtnúť zložitú náboženskú situáciu v rómskej kolónii v Plaveckom Štvrtku. Na pozadí genézy celkového konfliktu vystupuje na záver do popredia konflikt náboženský. Slovo života v tejto situácii zohralo svoju nepriamu, ale predsa veľmi dôležitú úlohu. Jeho vstupom na scénu rozhádanej osady sa celkom jednoznačne začala, a napokon i doviedla celková polarizácia rómskej kolónie. Táto minisonda do života Rómov v Plaveckom Štvrtku, oscilujúcich medzi Bohom a Satanom, si však nekládla za cieľ stanoviť prognózu budúceho vývoja. Okrem viacerých náčrtov problémov metodológie a etiky terénnych výskumov (LEŠČÁK 1999) medzi Rómami som sa tu snažila priamo poukázať na jeden veľmi aktuálny a pálčivý problém – riešenie rómskej otázky náboženskou cestou. Ako ukazuje táto štúdia, či práve vydaná publikácia o rómskej religiozite (KOVÁČ–MANN 2003, eds.), ale i štúdia „Religiozita Rómov a aktivity cirkví vo vzťahu k Rómom“ (KOVÁČ–JURÍK 2003), v tomto smere sa na prevažne katolíckom Slovensku viac aktivizujú protestantské denominácie.¹⁰ Hoci riešeniu rómskej otázky formou diferencovanej integrácie sa v poslednom období začína venovať viac pozornosti (MANN 2002), stále sa nedostatočne zdôrazňuje a reflektuje mimoriadna komplikovanosť a delikátnosť

riešenia tohto problému náboženskou cestou.¹¹ V skutočnosti „rómsky problém“ nie je ani tak problémom Rómov, ako našim vlastným problémom. Hoci sme ochotní akceptovať „inakosť“ Rómov ako hudobníkov (táto predstava už nadobudla charakter stereotypu) a akceptovať, niekedy až umelo pestovať rómsky jazyk (ako hlavný znak rómskej identity), nie sme ochotní akceptovať a chápať ich iný hodnotový systém, iné pravidlá morálky (KOMOROVSKÝ 1996) a špecifiká ich náboženskej identity.¹² S týmto problémom úzko súvisí aj problém misií a misijných stratégií (či už katolíckych alebo protestantských) na Slovensku, ktoré jednoznačne nesmerujú k náboženskej integrácii, ale k náboženskej asimilácii. Na záver už len jeden citát, ktorý opäť nechávam bez komentára:

– „Oni, keď nás chcú, aby sme sa že integrovali, všelijaké nové slovíčka používajú na nás, než na to dôjdem, čo to vlastne oni vyprávajú, čo to vlastne chcú, mosím nájsť nejaký slovník, o čem to debatuje, alebo príďem a hovorím, prosím ťa, to čo je za slovo, mojemu nadridzenému, toto zase čo oni vymysleli, čo znamená »asimilovať« a »integrácia«? Co to je? Mosí mi to vysvetliť na lopatu, aby to mój cigánsky mozek pochopil. A keď to pochopí, tak ve skutečnosti uvažujem o tem, co nám chcú vlastně zebrať? Co nám chcú zebrať?“

POZNÁMKY

- 1 K všeobecnej a etnickej charakteristike rómskej kolónie v Plaveckom Štvrtku pozri: KUMANOVÁ 1998: 50 a PODOLINSKÁ 2003: 149-151. Základné štatistické údaje: v časti Plaveckého Štvrtka, zvanaj „rómska kolónia“, žije podľa posledného sčítania ľudu z roku 2001 394 Rómov, z ktorých sa k rómskej národnosti hlási 19, čo predstavuje 4,82%.
- 2 K širšej genéze konfliktu a jeho sociálnemu pozadiu pozri PODOLINSKÁ 2003: 155-161.
- 3 Celkovo však musím konštatovať, že podobné zábrany novinári ani reportéri z televízie nemajú. Rómska kolónia v Plaveckom Štvrtku sa pomaly, ale isto stáva obeťou novinárov bulvárnych periodík a „hygienických nájazdov“ televíznych štábov Markízy, ktorá sem chodí vždy, keď potrebuje akýkoľvek ilustračný záber k Rómom, pričom zábery sú tendenčné, skreslené a nakrútené spôsobom a technikami, aké by si nikdy nedovolili použiť pri nakrúcaní materiálu „medzi bielymi“.
- 4 Podľa Lévi-Straussa sú *chladné spoločnosti* ahistorické, dejinne statické. Všetkými prostriedkami sa snažia pomocou rozličných inštitúcií a mechanizmov odolávať každej premene ich štruktúry. Na rozdiel od nich *horúce spoločnosti* sa vyznačujú potrebou zmeny („leur devenir historique“), ktorá je hnacím motorom ich vývoja (LÉVI-STRAUSS 1971: 322).
- 5 Na problematiku tohto rozlíšenia v Lévi-Straussovom poňatí upozornil J. Assmann, ktorý konštatoval, že Lévi-Strauss mal v skutočnosti na mysli rozlíšenie národov bez histórie a tými ostatnými, teda primitívnymi a civilizovanými, resp. bezpísomnými a skriptuálnymi či akefalicými a štátotvornými. Assmann argumentuje, že jestvujú národy, ktoré sú civilizované, skriptuálne a štátotvorné, a predsa sú „chladné“ v tom zmysle, že „zúfalo odolávajú prenikaniu dejín“ (staroveký Egypt, stredoveké židovstvo). Assmann preto hovorí skôr o chladných a horúcich prvkoch či prístupoch pri výbere stratégií pamäťovej politiky: „Pri výbere chladnej možnosti sa aj písmo a mocenské inštitúcie môžu stať prostriedkami na zmrazenie dejín... Spoločnosti, resp. kultúry nemusia byť »chladné« alebo »horúce« vo svojom celku“ (ASSMAN 2001: 64-65).
- 6 Konverzia Bučanských od Svedkov Jehovových k Slovu života nie je podľa skúseností ostatných pastorov Slova života ojedinelým javom. Rómsky pastor Slova života na východnom Slovensku Ján Vihonský: „Keďže skoro všetci boli bývalými Svedkami Jehovovými, nebolo ich treba zvlášť viesť k svedčeniu – tentokrát však ich poslanstvo bolo zdravé a biblické.“ In: *Víťazný život* 2/2002, s. 6.
- 7 Citované z internetovej stránky hnutia Slovo života international Bratislava: www.slovozivota.sk.
- 8 Zaujímavá je činnosť letničných hnutí medzi Rómami, nielen na Slovensku, ale i v Európe. Rómovia si väčšinou zakladajú vlastné letničné organizácie a nepripájajú sa k už jestvujúcim. Pôsobí tu organizácia Life & Light, ktorá je súčasťou Assemblies of God (Zbory Božie). Podľa interných materiálov tejto organizácie má vo Francúzsku dnes asi 130 000 veriacich Rómov (asi tretina celej Rómskej populácie

vo Francúzsku). Misijnou aktivitou Life & Light vo Švajčiarsku tu dnes funguje asi 500 rómskych zborov a 90 000 až 600 000 novopokrstených Rómov. Interná štatistika tejto organizácie hovorí ďalej o 100 až 500 tisícoch „znovuzrodených“ Rómov z milióna Rómov žijúcich v Španielsku, v Anglicku asi 8 % rómskej populácie (25 000 z 300 000), vo Finsku 10% (1000 z 10 000). Čerstvou Biblickou školou je Leskovac v Srbsku, kde pôsobí Rómska leskovacká letničná cirkev. Hlavným miestom stretnutí letničných Rómov z celej Európy je francúzske mesto Gien. Jimmy Meier, prezident Life & Light upozorňuje na odlišnú mentalitu Rómov a bežných Francúzov v letničnom hnutí (živší prejav, kojenie matiek v zhromaždení, táboráky a pod.), ktoré napokon v šesťdesiatych rokoch viedli k separácii rómskych zborov. Z pôvodného zboru s 19 členmi je dnes Biblická škola, ktorá vychováva okolo 200 pastárov ročne. Okrem toho začala so zakladaním Biblických škôl v Maďarsku a v Indii. Vo Finsku je aktívna rómskych národných letničných organizácií spojená s menom manželov Hertty a Einara Virjovcov. V Taliansku pôsobia od r. 1987 francúzski misionári Mosé Landauer a Steve Fabulet. Interné evidencie hovoria o 1200 „znovuzrodených“ Rómoch (podľa: *Vilázný život* 2/2002, s. 8-10).

- 9 „Cigánsky chlieb“, nekvasený chlieb, ktorý sa spolu s červeným vínom podáva ako súčasť tzv. „Pánovej večere“, sa pečie z 1 kg hrubej múky, do ktorej sa pridá soľ, 1.5 lyžičky sódy bikarbóny a studená voda. Z cesta sa formujú asi 1 cm hrubé placky (z 1 kg múky 6 placiek), ktoré sa pečú na rozpálenej platničke pece alebo kachlí (asi minútu na každej strane). Tento chlieb sa používa na rituálne účely. Počas „Pánovej večere“ kolujú chlebové placky spolu s pohárom vína medzi zhromaždenými, pričom si títo ulamujú z chleba a upijajú z pohára, napodobňujúc tak doslovne priebeh „Poslednej večere“. Rovnakým spôsobom sa pripravuje aj „obyčajný“ chlieb, bežne konzumovaný v domácnosti, tento sa však (na rozdiel od rituálneho chleba) môže namačať do roztopenej masti.
- 10 Katolícka cirkev zriadila celoslovenský orgán – komisiu pre pastoraáciu Rómov pri konferencii biskupov Slovenska (z misijných aktivít menujme aspoň sídlisko Poštárka pri Bardejove, Zborov – saleziáni (DJURIŠIČOVÁ 2003) a Jarovnice – kongregácia Malých sestier Ježišových, ďalej Svinia, Bystriansky, Toporec, Brodské atď.). Evanjelická cirkev a rôzne protestantské denominácie sa však v tomto smere javia ako aktívnejšie a flexibilnejšie (menujme len Rankovce – evanjelici a adventisti (MINÁČ 2003), Slavošovce, Ochtná, Štítňik atď. – evanjelici, Veľký Krtíš, Klenovec – baptisti, Slavkovce – metodisti, početné skupiny hnutia Slovo života menované v tejto štúdii atď.).
- 11 Príkladom chápania zložitosti tohto problému žiaľ nie je štúdia „Práca cirkví medzi Rómami“ zo sľubne nazvaného zborníka *Integrácia Rómov na Slovensku*, Ethnologia Actualis Slovaca I –2, Juraj Janto (ed.), Trnava 2000: 57-73.
- 12 Hoci u majoritnej populácie prevládajú názory o absencii morálky, či „pokrivenej morálke“ Rómov, ide v skutočnosti o neznalosť špecifik hodnotového systému Rómov, na ktoré sa viažu aj špecifické pravidlá morálky (napr. v porovnaní s majoritným obyvateľstvom istá relativizácia hriechnosti krádeže, nevery a klamstva na jednej strane spojená s neprestupnosťou posvätnej prísahy či neodvratnosti spravodlivého prekliatia). Ich prestúpenie je sankcionované nábožensky, a to väčšinou už za života: „Boží trest sa môže uskutočniť už za života, preto rôzne ťažké zdravotné neduhy a rodinné nešťastia majú sklony vykladať ako Boží trest za ťažké hriechy, obyčajne bez okolov pripisované trpiacemu či členovi jeho rodiny. V prípade takto postihnutých hriešnikov však nenasleduje posmrtný trest v pekle. Tí, čo si vinu odtrpia už za života, odchádzajú do neba, prípadne do očistca. Keď hovoríme o hriechoch, musíme ich škálu upresniť podľa osobitnej rómskej stupnice. Tá sa fakticky zhoduje so všeobecnou predstavou vychádzajúcou z kresťanského Desatora. Modifikované sú iba prikázania „nepokradneš“ a „nezosmilniš“. Krádež je tolerovaná, lepšie povedané, podľa zaznamenaných podaní: „Boh krádež toleruje, ak bola vykonaná z hladu alebo veľkej núdze“. Smilstvo zase vychádza „z prirodzenosti človeka“, preto ho Boh neodsudzuje, prípadne to zdôvodňovali láskou, ktorá pochádza od Boha, preto ju ani nemôže odsudzovať. Napriek týmto „výnimkám“ nie je prístup Rómov k prehreškovi voči morálke vôbec laxný. Skôr naopak, majú sklony ich chápať nielen ako ohrozenie mravného poriadku, ale ako narušenie „sacrum“, posvätného poriadku stanoveného Bohom. Napokon, pred Božím trestom majú oveľa väčší rešpekt než pred svetským“ (cit. z KOVÁČ – JURÍK 2003).

LITERATÚRA

- ALTHABE, G.: „Etnologie súčasnosti a terénny výskum.“ In: *Cargo* 3-4/1999, s. 209-212.
- ASSMANN, J.: *Kultura a paměť. Písmo, vzpomínka a politická identita v rozvinutých kulturách starověku*. Praha 2001.
- DJURIŠIČOVÁ, D.: „Cirkev ako organizátorka zmien v rómskej spoločnosti (možnosti a obmedzenia). Príklad z Bardejova.“ In: *Boh všetko vidí. Duchovný svet Rómov na Slovensku*. Milan Kováč – Arne B. Mann (eds.), Bratislava 2003, s.103-114.
- KOMOROVSKÝ, J.: *Mravný poriadok a jeho náboženská sankcia*. Bratislava 1996.
- KOVÁČ, M.: „Antropológ ako sociálny inžinier.“ In: *Cargo* 1-2/2001, s. 22-37.
- KOVÁČ, M. – JURÍK, M.: „Religiozita Rómov a aktivity cirkví vo vzťahu k Rómom.“ In: *Čačipen pal o Roma. Súhrnná správa o Rómoch na Slovensku*. Michal Vašečka (eds.) 2003.
- KOVÁČ, M. – MANN, A. B.: „Rómovia a viera“. In: *Boh všetko vidí. Duchovný svet Rómov na Slovensku*. Bratislava 2003, s. 9-15.
- KOVÁČ, M. – MANN, A. B. (eds.): *Boh všetko vidí. Duchovný svet Rómov na Slovensku*. Bratislava 2003.
- KUMANOVÁ, Z.: „Etnická identifikácia obyvateľov tzv. cigánskej/rómskej kolónie v Plaveckom Štvrtku.“ In: *Slovenský národopis* 46, 1/1998, s. 42-59.
- LEŠČÁK, M.: „Etika a súčasný etnologický výskum.“ In: *Tradícia, etika a civilizačné zmeny*. Kornélia Jakubíková (ed.), Bratislava 1999, s. 8-15.
- LÉVI-STRAUSS, C.: *Myšlení přírodních národů*. Praha 1971.
- LUŽNÝ, D.: *Nová náboženská hnutí*. Brno 1997.
- MANN, A. B.: „Rómovia a viera pohľadom etnológa.“ In: *Nové dimenzie VI*, 3/2002, s. 8-10.
- MINÁČ, J.: „Rómske nové duchovné piesne v obci Rankovce.“ In: *Boh všetko vidí. Duchovný svet Rómov na Slovensku*. Milan Kováč – Arne B. Mann (eds.), Bratislava 2003, s. 37-53.
- NOVOTNÝ, V.: „Môže antropolog eticky hodnotiť?“ In: *Cargo* 1/2000, s. 46-47.
- PODOLINSKÁ, T.: „Boh medzi vojnovými plotmi. Náboženská polarizácia v rómskej kolónii v Plaveckom Štvrtku.“ In: *Boh všetko vidí. Duchovný svet Rómov na Slovensku*. Milan Kováč – Arne B. Mann (eds.), Bratislava 2003, s. 147-175.
- SOUKUP, V.: *Přehled antropologických teorií kultury*. Praha 2000.

PRAMENE:

Vít'azný život 2/2002.

Internetová stránka hnutia Slovo života international Bratislava: www.slovozivota.sk.

POĎAKOVANIE:

Za cenné konzultácie, pozorné prečítanie a pripomienky k štúdiu ďakujem PhDr. Eve Krekovičovej, DrSc. z Ústavu etnológie SAV a PhDr. Zuzane Kusej, CSc. zo Sociologického ústavu SAV v Bratislave.

GOD OR DEVIL? THE ROLE OF A NEW CHRISTIAN RELIGIOUS MOVEMENT – THE WORD OF LIFE – IN THE RELIGIOUS POLARISATION IN THE ROMANY COLONY AT PLAVECKÝ ŠTVRTOK

Summary

The study aims to mapping the activities of a new Christian religious movement – the Word of Life – among the Romanies at Plavecký Štvrtok in Záhorie. The first wave of Whitsun preachers reached Slovakia shortly after the Velvet Revolution in 1989. One of the most characteristic features of this congregation is the engagement in work with the Romanies and these concerns may be demonstrated by following examples: east Slovakia is greatly influenced by Ján Vihonský, who is a Romany pastor of the Word of Life and heads several Romany missionary groups at Sobrance, Blatné Remety, Michalovce and Iňačovce. He is also active in establishing further congregations at Humenné, Bunkovce and Pavloyce nad Uhom. In west Slovakia the Word of Life operates among the Romanies at Plavecký Štvrtok and is represented here by Milan Juríček from Modra. Due to his missionary work, biblical schools – each of them led by a local Romany pastor – have already been founded at Galanta and Sládkovičovo. Considerable activity has been developed here among the so-called *olašskí* (well-to-do) Romanies.

The author first concentrates on the history of the Word of Life's operations among the Romanies at Plavecký Štvrtok and, then, on mapping the activities of the congregation here. She used sociological techniques when attempting to give an account of the situation inside the local Romany colony. It appears to be non-standard as the Romanies here live split into two hostile groups; the division line marked by high solid fences (denoted by them *fences of war*) and is running through the central part of the colony. In search for causes of the differentiation and consequent polarisation in the sphere of religion, the author recorded reactions of both groups to the missionaries of the Word of Life. She followed her case by letting the Romanies from either camp speak freely and express their own personal arguments; she also allotted space to the converted Romanies to voice their views. The study is concluded by a survey of reasons given by the “re-born” Romanies for becoming converts. The most frequently repeated ones are: a feeling of personal God and of God for everyone, i. e. also for the Romanies. The missionary strategy of the Word of Life is appealing to the them as their God is also for the poor, ignorant, uneducated and despised by others. He is a living being who will directly communicate with His worshippers, possibly make fun of them, and be both strict and kind. Personal contacts with God established through songs and songs glorifying Him have become an opportunity for them to express their own feelings by means of song, movement and dance. Emphasis laid on the role played by every single worshipper boosts self-esteem of each member of the congregation. Also, close contacts between the pastor and that small group of worshippers is highly effective and appreciated as individual. Therefore, the Word of Life profoundly differs from the religion of the majority population in the area (Roman Catholicism), with which the local Romanies have never completely identified.

Vydáva Ústav Slovenskej akadémie vied v Slovak Academic Press, spol. s r.o.

Ročník 51, 2003, číslo 1

Hlavná redaktorka:

PhDr. Gabriela Kiliánová, CSc.

Výkonné redaktorky:

PhDr. Hana Hlôšková, CSc., Tatiana Podolinská, PhD.,

Redakčná rada: doc. PhDr. Lubica Droppová, CSc., Univ. Prof. Dr. Gyvicsán Anna, Dr. hab., Mgr. Martin Kanovský, PhD., PhDr. Soňa Kovačevičová, DrSc., PhDr. Eva Krekovičová, DrSc., PhDr. Jan Krist, prof. PhDr. Milan Leščák, CSc., PhDr. Martin Mešša, doc. PhDr. Magdaléna Paríková, CSc., prof. PhDr. Ján Podolák, DrSc., PhDr. Peter Salner, CSc., PhDr. Zdeněk Uherek, CSc., PhDr. Miroslav Válka, PhD.

Adresa redakcie: Klemensova 19, 813 64 Bratislava

Registr. č. 7091

Rozširuje, objednávky a predplatné (aj do zahraničia) prijíma:

Slovak Academic Press, spol. s r. o. P. O. Box 57, Nám. Slobody 6, 810 05 Bratislava

SLOVAK ETHNOLOGY

Quarterly Review of the Institute of Ethnology of the Slovak Academy of Sciences

Vol. 51, 2003, Number 1

Editors: Gabriela Kiliánová, Hana Hlôšková, Tatiana Podolinská

Address of Editor: Klemensova 19, 813 64 Bratislava, Slovakia

Distributed by Slovak Academic Press, Ltd., P. O. Box 57, Nám. Slobody 6, 810 05 Bratislava, Slovakia and SLOVART G. T. G. Ltd., Krupinská 4, P. O. Box 152, 852 99 Bratislava, Slovakia

L'ETHNOLOGIE SLOVAQUE

Revue de l'Institut d'ethnologie de l'Académie slovaque des sciences

Année 51, 2003, No 1

Rédacteurs: Gabriela Kiliánová, Hana Hlôšková, Tatiana Podolinská

Adresse de la rédaction: Klemensova 19, 813 64 Bratislava, Slovaquie

SLOWAKISCHE ETHNOLOGIE

Zeitschrift des Ethnologischen Institutes der Slowakischen Akademie der Wissenschaften

Jahrgang 51, 2003, Nr. 1

Redakteure: Gabriela Kiliánová, Hana Hlôšková, Tatiana Podolinská

Redaktion: Klemensova 19, 813 64 Bratislava, Slowakei

SLOVENSKÝ NÁRODOPIS

ISSN 1335-1303

MIČ 49 616

SAP
SLOVAK ACADEMIC PRESS